NOUA REVISTA ROMANA

POLITICA, LITERATURA, ŞTIINŢA ŞI ARTA

APARE ÎN FIECARE DUMINICĂ

Director: C. RADULESCU-MOTRU

Profesor la Universitatea din Bucureşti.

ABONAMENTUL:
În România un an (48 NUMERE). 10 lei
„ şease luni . . . . . 6 „
In toate ţările uniunei poştale un an 12 „

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA
Bucureşti, Calea Victoriei 62. Pasagiu No. 3
DIRECŢIA: Bucureşti, B-dul Ferdinand 55
TELEFON 8/66

UN NUMĂR
25 Bani

Se găseşte cu numărul la principalele librării şi la depozitarii de ziare din ţară

Preţul anunţurilor pentru o pătrime de pagină 10 lei.

No. 7. DUMINICĂ, 11 DECEMBRIE 1911 Vol. XI

NOUTAŢI

Conferinţe literare la Cluj

Am anunţat la timp că din iniţiativa societăţii româneşti din Cluj, se pregătise pentru iarna aceasta o serie de conferinţe literare, la cari fuseseră invitaţi să vorbească d-nii: Coşbuc, Caragiale, Vlahuţă, Goga, Iorga, Ovid Densuşianu, Rădulescu-Motru, Duiliu Zamfirescu şi Constantin Stere.

Vestea acestei manifestaţiuni de cultură românească, a trezit însă o îngrijorare naivă în sufletele robite duşmăniei de rasă, a răscolit încă odată şovinismul stăpânitorilor de dincolo, şi iată pe îndrumătorii semineţiei maghiare — reprezintaţi prin presă — năpustindu-se cu tot focul lor secular asupra tânărului şi entuziastului luptător pentru cultură în Ardeal, asupra d-lui *Emil Isac* dela Cluj, cel care adusese gândul acelor frumoase şi paşnice manifestaţiuni de cultură.—

Firește că n'au lipsit insinuările cele mai fanteziste şi ridicule, nici suspectările de rigoare, şi, în cele din urmă, nici ameninţările fulgerate împotriva... apropiatului doctorat al d-lui Emil Isac la Universitatea din Cluj! S'a rostit firește cu o clipire inteligentă din ochi, şi în ciuda numelor pe cari le vedem figurând în şirul conferenţiarilor şi numele înfricoşetor al .... „Ligei Culturale". Dar s'au găsit şi minţi sănătoase şi suflete îmblânzite la aspiraţiunele vremurilor noastre, care au înţeles rostul pur cultural al manifestaţiunei proectate şi cari au reprobat pornirea nejustificată şi rebarbativă a presei maghiare.

D. *dr. Oscar Jaszi*, un eminent sociolog şi un reprezentant de samă al culturii moderne printre vecinii noştri, cunoscut în Apus şi prin activitatea sa de director al importantei reviste de sociologie (organ al societăţii ungare de sociologie) „Huszadik Század" (Secolul al XX-lea), ce apare în ediţiune ungară şi franceză, — protestează în ultimul nr. al acestei reviste împotriva îndărătniciei acelei prese care stărue să vadă pururea o primejdie de Stat, acolo unde nu poate fi vorba decât de o înălţătoare manifestaţiune de cultură obştească ce trebue să bucure chiar pe Maghiari, căci vor avea şi ei de data asta prilejul să constate partea pe care Românii o pot aduce progresului general.

In articolul de care ne ocupăm, mai găsim trecute în revistă şi personalitatea fiecăruia dintre conferenţiarii anunţaţi, pentru ca cu chipul acesta să se vădească şi mai lămurit ce vor să fie conferenţele literare dela Cluj.

Am dori ca judecata sănătoasă a d-lui dr. Oscar Jászi să fie cât mai mult înţeleasă de capetele vecinilor noştri, şi să-i facă să renunţe la zădărnicirea unei acţiuni pornită în numele dreptului intangibil la cultură. — *B.* —

Doi copii teribili în politica noastră.

Pe unul îl ştiam cu toţii de mult. Erà d. George Diamandy, fostul socialist. Acest d. Diamandy n'a pierdut nici odată ocazia să se arate ca un adevărat «enfant terrible» al politicei noastre. A dat sfaturi la toată lumea, fără excepţie. Pe d. I. Brătianu, şeful său politic, l'a admonestat tot timpul, cu toate că acesta îl alesese deputat. Ba, că d. Brătianu nu este destul de democrat; ba, că d. Brătianu nu ştie să-şi organizeze partidul; ba una, ba alta, nimic nu conveneà d-lui Diamandy. Şi totdauna d. Diamandy îşi spuneà părerea, când erà momentul mai nepotrivit. Altfel nici n'ar fi fost.... d. Diamandy!

Acum în urmă însă d. Diamandy s'a întrecut pe sine.

In ultimul număr al *Democraţiei Române*, dânsul dă sfatul cum să se facă revizuirea Constituţiei şi cum să se organizeze partidele politice pe viitor!... Numai atât! Pentru revizuirea Constituţiej încă mai merge, căci acì ideia sa au mai spus'o şi alţii mai înainte, dar în ce priveşte organizarea partidelor politice, d. Diamandy este adorabil, fiindcă revine la firea sa de copil teribil!

Ştiţi care este sfatul d-lui Diamandy? Ca partidul conservator-democrat de sub şefia d-lui Tache Ionescu să se contopească cu cel liberal de sub şefia d-lui I. Brătianu şi «să formeze astfel un singur mare partid liberal cu 2-3 «mari formaţii, având şefi şi partizani deosebiţi, cu ten«dinţe mai roşii sau mai albe».

Două-trei mari formaţii cu şefi şi partizani deosebiţi! Doi şefi îi vedem. Sunt Take Ionescu şi I. Brătianu. Dar, eventual, care este cel de al treilea? Apoi, care altul dacă nu d. Diamandy?—

Cel de al doilea copil teribil al politicei noastre s'a manifestat în persoana gravului profesor de geografie dela Universitatea din Bucureşti: d. Simion Mehedinţi, deputat conservator, ales din ordinul guvernului, într'unul din colegiile ţărăneşti.

Discursul pronunţat de d. Mehedinţi, la discuţia Mesagiului, discuţie mărginită dealtfel la acest singur discurs, este demn a fi pus alături cu ultimul articol, despre care vorbirăm, al d-lui G. Diamandy! Intocmai ca şi acesta, d. Mehedinţi dă sfaturi la toată lumea. Opoziţia nu-şi cunoaşte rolul! Opoziţia a făcut o mare greşeală politică retrăgându-se dela discuţia Mesagiului! Dacă l'ar fi întrebat d-nii Brătianu şi Take Ionescu pe d. Mehedinţi ce au ei de făcut, toate ar fi astăzi în regulă!

Nu s'ar puteà oare, ca ambii copii teribili să fie întruniţi în acelaş parlament? Ar fi o plăcere să-i asculţi răspunzând unul altuia!

D. Mehedinţi a făcut insistenţe pe lângă guvernul liberal ca să-l aleagă în parlamentul în care a fost ales d. Diamandy; iar d. Diamandy a făcut deasemenea insistenţe pe lângă actualul guvern, ca să-l aducă în parlamentul în care este d. Mehedinţi, dar ambii n'au reuşit; nu s'ar puteà un acord al tuturor partidelor în această privinţă?..—*A. C. C.*—

CRITICA LITERARA

O VIAŢĂ DE POET

Literatura noastră a fost şi va fi încă multă vreme stăpânită de influenţa lui Alfred de Musset. Inainte de Eminescu, el este—după cum am arătat-o mai de mult—inspiratorul poeţilor pe cari îi urmă şi îi desăvârşì admiratorul lui Heine, Lenau şi Leopardi. O atmosferă în care planà multe din trăsăturile caracteristice ale lui Musset se zăreşte şi la cântăreţul *Epigonilor*, iar revista care l-a pus în lumină pe acesta, deci aveà o îndrumare mai mult către literatura şi spiritul germanic, totuş traduceà versuri din Musset încă dela începutul apariţiei ei. Intr'adevăr *Convorbirile Literare* au chiar în 1867 o atare traducere.

După Eminescu, urmând chiar miezul operei lui, poeţii cari-l admirau sau cari-l „considerau" numai, au căutat mai de-a dreptul spre Musset sau mai bine zis către felul său de a vedeà lumea.

E neîndoelnic dară că orice critică, orice biografie, orice notiţă privitoare la marele poet francez, trebue să ne intereseze dintr'un îndoit punct de vedere: Fiindcă e vorba în ea de un scriitor vestit în istoria literaturei celei mai frumoase, şi fiindcă cel zugrăvit a fost—fără să bănuiască măcar câtuşi de puţin—inspiratorul uneia din cele mai bogate şi de multe ori frumoase părţi a poeziei româneşti şi eminesciane şi în afară de Eminescu.

Admiratorii poetului care a scris *les Nuits* şi *L'Espoir en Dieu* sunt nenumăraţi şi—pare-se—din ce în ce mai mult în toate părţile. Fireşte că *„les Mussetistes"* alcătuesc sâmburele în jurul căruia se grupează toţi ceilalţi chiar fără să o ştie. Lucrările privitoare la viaţa, întâmplările, prieteniile, iubirile şi operile lui Musset alcătuesc azi un număr care nu e mic. Zilele acestea a eşit de sub tipar, în colecţiunea intitulată „La Vie anecdotique et pittoresque des grands écrivains", o nouă biografie a poetului prea iubit [1]) datorită domnului Maurice Allem. Acum un an, pe vremea asta, d-sa publicà în *l'Opinion*, cunoscuta revistă parisiană, părerile unui număr însemnat de scriitori din ţări multe şi diferite, cu privire la influenţa exercitată de Musset asupra literaturilor şi popoarelor streine. Cam în acelaş timp, da la lumină un volum întitulat *Oeuvres complémentaires d'Alfred de Musset*,[2]) în care se găseau, cu bogate adnotări, toate versurile şi bucăţile în proză necoprinse în *Oeuvres complètes*,—volum despre care am vorbit la timp. [3])

D. Allem aveà înainte-i un material imens şi ispititor. Ce erà de luat şi ce puteà fi lăsat din amănuntele vieţei lui Musset aşà ca să avem icoana cea mai vie a vieţii lui, într'un număr potrivit de pagini? Greutatea nu erà mică; dar d. Allem a ştiut să o învingă cu o îndemânare de maestru. Cine va citì volumul cel ademenitor al distinsului scriitor francez va rămâne cu o adâncă mulţumire nu numai faţă de cuprins, care-ţi dă impresia că citeşti un roman, ci şi faţă de chipul cum autorul a ştiut să-şi închege lucrarea. Cunoscătorii publicaţiilor mussetiste vor admirà, pe lângă astea, şi bogăţia materialului pus în lumină cum şi cunoştinţa lui de până în ultimul moment.

S'ar puteà spune că Musset a trăit numai spre a cădeà îndrăgostit de multele femei pe cari le-a cunoscut. Fiecare iubire a îmbogăţit literatura, căci el singur spuneà „...Pentru mine poezia e sora dragostei. Una se iveşte dintr'alta şi amândouă vin totdeauna împreună",[1]) iar d. Maurice Allem ni-l arată cum, de când a ieşit din şcoală şi până aproape de moarte „n'a încetat de a cădeà îndrăgostit; şi tot aşà n'a încetat de a se învederà că e poet". Intr'adevăr viaţa literară a tânărului viconte începe odată cu întâiele lui dragosti, şi se sfârşeşte, am puteà spune, cu stanţele din *Adieux à Suzon*.

In curba urmată de firea şi îndemnurile lui neînfrânate, culmea o alcătueşte legătura avută cu George Sand; iar locul unde linistea îi pierì—pentru mai totdeauna—fu Veneţia. *Les amants de Venise*,[2]) cum îi numeşte d. Charles Maurras în lucrarea-i astfel întitulată, par nişte oameni pe cari lagunele Adriaticei nu i-a încleştat numai în ghiarele frigurilor palustre, ci şi în ale nebuniei. Femeia care de mult uitase nu numai pe Dudevant, Sandeau, Mérimée, ci şi orice urmă de bună-cuviinţă, făptueşte în cetatea Dogilor una din cele mai mari ticăloşii omeneşti—chiar dacă lucrul s'ar reduce—fapt reprobabil—numai la „înclinarea" ei către medicul care îngrijià pe Musset bolnav. Poetul, la rându-i, pe lângă că nu dispreţueşte pe cele două fiinţe sub-omeneşti, dar—întors la Paris — nu poate uità cu nici un preţ pe femeia „cu ochi negri" ori cât de înjosită erà. Fireşte că vremea şi alte fiice ale Evei l'au făcut să-şi mai schimbe părerile şi să-şi înece necazul, dar pare-se că, niciodată, Musset n'a uitat cu desăvârşire pe autoarea descrierilor din *La Mare au Diable* sau *La petite Fadette*.

Dacă romantismul nu se poate definì, dacă ideile cele mai opuse se găsesc în scrierile diferiţilor romantici, totuşi rămâne hotărît că toţi—sau mai toţi cei cari purtau acest nume—aveau o sensibilitate nespus de vie. „La Neurasthénie romantique" e titlul unui capitol din lucrarea domnului Louis Maigron, apărută acum un an.[3]), Incă din 1907 d. Faguet găsise că singura parte comună Romanticilor este „une exubérance d'imagination et de sensibilité [4]) D. Doumic în a IV-a conferinţă a sa despre *George Sand*, în cursul de la Société des Conférences din 1909, numeşte anume întâmplarea din Veneţia „coup de folie romantique". [5])

Musset, atât de clasic în unele manifestări literare ale sale, a fost romantic în sensul cel defavorabil al cuvântului în toată viaţa lui. El n'a avut un minut de tihnă, căci singur îşi căută suferinţe în goana după aventuri, asemănătoare ca fond, dar... cu preschimbare de... personagii. Citind lucrarea domnului Maurice Allem vezi limpede—având la îndemână părţile esenţiale unei biografii într'adevăr pitoreşti—ce înseamnă o vieaţă chinuită. Manifestările externe ale suferinţele acestora se traduc, pentru noi, în operele nemuritoare ale poetului. Dacă însă poemele sunt admirabile, motivele şi mai ales fiinţele cari le-au provocat nu sunt la fel. Dela vârsta de patrusprezece ani şi până la prietenia cu Louise Colet, vestită

1) **Maurice Allem**, *A. de Musset*, Société des éditions Louis-Michaud, Paris, 192 p. p. in 8°.

2) *Mercure de France*, Paris, 1910. 436 pp. in 12.

3) In *Literatură şi Artă Română*, an. XIV, no. 7, 8, 9, pp. 203 sqq.

1) *A. de Musset*, p. 27. 2) Paris, 1950, Fontemoing.

3) *Le Romantisme et les mœurs*, Paris, Champion, 1910.

4) *Les Annales littéraires et politiques* du 14 Avril 1907.

5) Cf. *La Revue Hebdomadaire* du 28 Février 1909, XVIII année, no. 29.

„muză a lui Flaubert", prea multe au fost... nimfele cari l'au încântat, şi prea s'a simţit sguduit după fiecare despărţire, după fiecare plecare ori părăsire a mai fiecărei „muze".

Protestarea, făcută odinioară, împotriva exageratei puneri în evidenţă a *eului* unui poet în versurile sale, prin preocuparea de nemulţumirile ori fericirile lui, n'a avut încă răsunetul dorit. Fireşte, dacă producţia e frumoasă, am puteà să ne interesăm mai puţin, ori chiar de fel, de motivele cari i-au dat naştere. E adevărat însă că o pricină care, de pildă, ar sguduì vieaţa unui om, odată pentru totdeauna, ne înfioară într'altfel decât nişte necazuri cari—la urma urmelor ar fi putut fi înlăturate ori micşorate. Ce înfăţişare de tragedie se revarsă din poemele lui Hasdeu, pline de otrava groazei şi a disperării, după moartea genialei lui fiice! ...Şi ce... exagerat ni se pare să te tângui, chiar în versuri cari sunt fără de seamăn, din pricină că nu mai eşti bine cu... M-me George Sand.

Dar la unii poeţi, cum erà Musset, necazul ori bucuria sunt mijloace de a lăsà să isbucnească viaţa poetică din fiinţa lor, fără ca puterea îmboldităoare să se asemene în forţă cu urmările ei literare. Nu urmează că poeţii aceştia exagerează ori n'ar fi sinceri. Dar la cea mai mică atingere cu lumea exterioară acolo unde alţi oameni n'ar găsì prilej de prea mare acţiune ori sensibilitate, ei vibrează ca o coardă sub un arcuş neastâmpărat.

Musset, care-şi preţuià geniul său după cum se cuvenià şi care se mândrià de neamul din care se coborà, va fi socotit poate că este o îndrăsneală din partea cuiva să nu-i îndeplinească gesturile ori dorinţele. De acì o nouă întărire a pricinilor de nemulţumire.

In privinţa neamului din care se trăgeà Musset e curios de constatat că printre străbunele sale se găsià şi Cassandra Salviati, adică nici mai mult nici mai puţin decât celebra Cassandră cântată de Ronsard. De acì domnul Léon Séchè îşi începe studiul său privitor la Musset povestind o călătorie făcută în Vendômois, adică în provincia celor doi poeţi.[1]) Astfel Pleiada erà legată de Romantism şi în alte chipuri decât socotià Sainte-Beuve. De altmintreli Musset se înrudià, prin strămoşii lui şi cu Joachim du Bellay. Mai puţin întemeiată erà legătura de sânge cu Joana d'Arc. Totul se reduceà la faptul că soţia lui Denis Musset, unul din străbunii poetului, erà sora sau vara unui François de Villebresme care se căsătorise cu fiica lui Pierre d'Arc, fratele biruitoarei dela Orléans.[2])

*

Musset care păruse la început a fi un nou Théophile Gautier a fost „le Henri Heine français."[3]) „Nimic n a lipsit gloriei lui, nici chiar periculoasa cinste de a face şcoală şi de a fi imitat cum poate să fie un poet".[4]) Dacă d-na Arvède Barine ar fi ştiut, cum ştie d. Maurice Allem până în ce pământuri îndepărtate s'a întins influenţa lui, ar fi văzut în el un poet şi mai norocos—(ce cuvânt curios pentru Musset!)—din punctul de vedere pur literar; l'ar fi văzut influenţând poezia românească. Şi ceva curios. Intâmplarea ni-l arată bătând aceleaşi căi, pe cari mai târziu le urmară şi alţi poeţi, de astă dată Români. El învăţă medicina şi pe urmă dreptul, adică aşà cum făcù odinioară V. Alexandri şi, nu de prea mulţi ani, Haralamb Lecca. E drept că Alexandri îi semănà prea mult, de oarece nu isprăvì nici una.

Lui Musset, sala de disecţie îi vârî în minte o groază pe care n'o uità niciodată şi care-l chinuì în multe nopţi, după cum singur a povestit-o undeva.[1]) Pasagiile reproduse de d. Allem au părţi macabre cari n'ar fi fost dispreţuite nici de Gautier nici de Gérard de Nerval.

La noi Lecca a scris versuri pline de poezie, de o frumuseţe rară, zugrăvind spaima care îngrozeşte, teama de ziua de mâine, în nopţile de chin petrecute *La spital*[2]) de cei pe cari boala nemilostivă i-a întins pe culcuşul durerii şi al sărăciei; ori a povestit glume sinistre petrecute în sala de disecţie, precum e *Rămăşagul.* [3])

In orice caz, nici unul nu s'a gândit să imite pe ceilalţi; şi e sigur că atunci când Alexandri, plimbându-se pe sub castanii din Luxemburg, căscà aproape să-şi rupă fălcile numai la auzul unor cunoştinţe ştiinţifice,) fireşte nu o făceà din mare dragoste pentru medicină, dar nici fiindcă dorise a urmà drumurile pe cari alţi semeni ai lui nu făcuseră decât puţini paşi.

*

Lucrarea domnului Maurice Allem e bogată în poveşti şi anecdote privitoare la Musset şi la mulţi şi multe din cei pe cari el i-a întâlnit în viaţă. Portrete ale poetului şi ale părinţilor săi, ale fratelui şi biografului său Paul de Musset, ale doamnelor George Sand, principesa Belgiojoso, Aimée d'Alton, Rachel, Allan, Louise Colet, ale unchiului său Guyot-Desherbiers, ale lui Sainte-Beuve, Gustave Planche etc., împodobesc în chip plăcut volumul cel atrăgător prin fondul şi stilul său. Curioase şi demne de observat sunt câteva caricaturi făcute de poet; dintre ele mai nostime par cele pe cari şi le-a făcut el singur. Demn de studiat şi de apărătorii ca şi de duşmanii cestiunilor privitoare la moştenirea sufletească e chipul lui Musset-Pathay, tatăl poetului, autorul unei *Histoire de la vie et des oeuvres de J. J. Rousseau* şi publicatorul unei ediţii în 22 de volume a operelor filosofului genevez. Chipul,—desemnat din memorie, după moarte-i, de fiul său—arată un amestec de naivitate şi de şiretenie—cusururi cari pot să locuiască împreună fără a se vătămà unul pe altul. De altmintreli însuşi Rousseau se bucurà de atari însuşiri.

Nu e de uitat că Alfred de Musset a fost, prin subiectivismul şi individualizmul său, un adevărat ucenic al autorului vestitelor *Confessions* şi *la Nouvelle Héloise*. In schimb nimeni n'a fost mai puţin şiret decât el.

Musset a trecut prin vieaţă grăbit şi înfiorat de plăceri ca şi de dureri. Imaginea cea mai desăvârşită a firii lui ne-o dă un fapt petrecut în copilăria lui. I se adusese într'o zi o pereche de pantofi roşii cari îi plăcuseră mult. Mamă-sa vroià mai întâiu să-i pieptene părul cel buclat şi apoi să-l încalţe. Dar Alfred aproape plângând, strigă cu nerăbdare-i: „Dépêchez-vous maman; mes souliers neufs seront vieux!"

N. I. Apostolescu.

---

1) **Léon Séché**, *Alfred de Musset*, Paris, Mercure de France I, pp. 12 sqq.
2) **Maurice Allem**, *A. de Musset*, p. 6.
3) **E. Faguet**, *Dix-Neuvième Siècle, A. de Musset*, 6. 265.
4) **Arvède Barine**, *A. de Musset*, Hachette, 1893, p. 179.

1) **Maurice Allem**, *A. de Musset*, pp. 28-31.
2) *Prima.*
3) *Secunda.*
4) **Ion Ghica**, *Scrisori către V. Alexandri.*

CARACTERIZAREA DINAMICĂ IN LITERATURA GERMANĂ

(*Notiţe estetice şi literare*)

M'a urmărit multă vreme observaţia unui psiholog francez—Fouillée îmi pare—asupra unei remarcabile diferenţe între literaturile latine şi literatura germană. In primele — spunea el— caracterele personagiilor se înfăţişează dela începutul operii, consumate, perfect constituite în toată structura lor; în literatura germană însă, caracterele se formează, se dezvoltă şi se încheagă treptat sub ochii noştri.—Precât întrevedeam fecunditatea acestei idei, pe atât de puţin simţeam la început temeiul ei de adevăr şi îndoiala mea asupra realităţii faimoasei distincţii creştea cu atât mai mult, cu cât la nici unul din cunoscătorii profunzi ai literaturii germane n-o întâlneam îmbrăţişată cu interesul pe care îl comportă. Dar după oarecare adâncire în această literatură, slaba mea credinţă începu să prindă tot mai multă consistenţă; limpezi îmi apărură atâtea figuri în literatura germană, cari—prin desvoltarea lor interioară, prin formarea lor organică în chiar cadrul operii literare—nu-şi aveau seamăn în literaturile străine. Am aşternut observaţiile mai de seamă în notele cari urmează.

I

Cu privire la caracterele eroilor unei opere literare, legea estetică—confirmată în mod obştesc de diferitele literaturi—cere *statornicia* deplină în direcţia sufletească a eroilor. Atât în literatura antică, unde caracterele au însemnătate secundară, resortul mişcării dramatice ori epice fiind în *afara* lor adică în puterea *destinului*, cât şi în literatura modernă, unde mobilul acţiunii mutându-se în *interiorul* caracterelor, acestea devin elementul esenţial — consecvenţa şi perseverenţa caracterelor este lege fundamentală. — Nu numai în *dramă* unde, dată fiind concentrarea acţiunei, lucrul e lesne explicabil, dar şi în *epopeie*, eroul va să rămâie în tot cursul acţiunii *fidel sie-şi*, conservând neclintită până la urmă toată constituţia lui morală.—Dar în vreme ce caracterul persevorează, acţiunea trebue să înainteze. Statornicia caracterelor persistă în mişcarea asta progresivă. Dar înaintarea acţiunii n'are alt scop decât să reveleze treptat caracterul în toată amploarea lui, să desfăşure în mod *succesiv* toate notele, cari—în *realitate*—intră în mod *simultan* în structura caracterelor, până la completa lui epuizare.

Astfel caracterul lui *Aneas* este o îmbinare a atâtor calităţi: pietate, resemnare, perseverenţă, vitejie; dar epopeia lui Virgil, ilustrează treptat, prin succesia evenimentelor, aceste diferite note caracteristice: întâiu vedem pe *piosul* Enea, hotărât după arderea Troiei, să-şi ducă Penaţii acolo unde îi ordonă zeii, apoi pe perseverentul Enea, răsbătând «per tot discrimina rerum», pe severul şi *neinduplecatul* Enea, care spre a ajunge la ţintă trece peste dragostea şi viaţa Didonei, apoi în Italia pe *viteazul* Enea, şi în acest chip eposul latin ne construieşte treptat figura deplină a părintelui poporului roman. Iar când acţiunea în loc de a revelă în *extensiune*, revelă în *intensitate* un anume caracter, lucrurile se schimbă întrucâtva. Caracterul este în acest caz cristalizat în întregime în jurul unei singure *note*, a unui singur *sentiment* şi *adâncirea* psihologică până în ultimele elemente— a acestui sentiment şi *a progresiunii* lui, e ţinta acţiunii. Astfel vedem iubirea grozavă, mistuitoare a Fedrei, urcând toată gama pasiunii oarbe, devenind gelozie, ură, după ce a răspândit moarte şi jale în juru-i, distrugând-o pe ea însă-şi; *procesul* întreg al deslănţuirii patimii fără frâu ne apare consumat.—Dar în ambele cazuri citate, caracterul eroilor rămâne *constant*; ceeace progresează în operă nu e caracterul ci *analiza*—extensivă sau intensivă—a elementelor lui şi a modurilor lui de obiectare, analiză pe care o mijloceşte mersul acţiunii.—Iar dacă voim să vorbim cu orice preţ despre o mişcare a caracterului, acesta se mişcă doar spre a-şi produce toate efectele de care e capabil, dar —chiar în cazul desfăşurării *intensive* a unui singur sentiment—el se mişcă numai în *orbita* lui şi numai spre a-şi completa orbita, fără *a puteă ieşi din sine însu-şi* şi a deveni altul. Mişcarea lui e cel mult proces de *afirmare*, iar nici de cum de *transformare*.

* * *

Sunt totuşi cazuri numeroase de caractere, cari—prin abatere dela marea lege a constanţei caracterului — prezintă *transformări* şi tranziţiuni hotărâte dela aspectul lor la altul cu totul schimbat.—Avem mai întâiu caractere, cari pe măsură ce înaintează evenimentele îşi *atenuiază* într'atât rigiditatea, încât la finele operei sunt de necunoscut. Asemenea atenuări sunt sau forţate de scriitor, care prin acest artificiu urmăreşte să schimbe şi să îndulcească rezultatul acţiunii ce ameninţă să fie tragic dar—cum observă Lessing în «Hamburgische Dramaturgie»—nu isbuteşte decât să compromită opera; sau ele se fac în chip firesc prin influenţa zdrobitoare pe care evenimentele groaznice o exercită asupra caracterelor şi în acest caz sunt *Medeea* şi *Iason*, în cari Grillparzer a întrupat tocmai ideea *îndoirii* (pliării) caracterelor de fier sub presiunea necurmată a nevoilor şi înfine *frângerea* lor complectă sub enormitatea nenorocirilor.—Sunt apoi caractere, cari dacă nu sunt zdrobite de cauze *externe* se consumă şi se distrug singure, datorită unei bolnave porniri *interne:* astfel se face *dizoluţia* tragică a personalităţii lui *Hamlet*, ori, mai pronunţată încă, aceea a personalităţii lui *Faust* al lui Lenau.—Şi tot în domeniul patologiei intră deşi nu în regulă generală — *tranziţiunile* brusce ale caracterelor spre *antipodul* lor: In *Thaïs* a lui Anatole France, curtezana trece la ascetizm, iar anachoretul Paphnuce trece deodată la extremul celalt al senzualităţii aprinse.—Iar o altă tranziţie interesantă e aceea, prin care o anumită energie sufletească, canalizată câtva timp într'o direcţie, închizându-i-se cursul la un moment dat, se aruncă într'o direcţie cu totul alta, şi rămânând aceiaşi în esenţa ei, îmbracă, asemenea unui Proteu, ipostase cu totul diferite între ele. In *Silas Marner* al lui *G. Eliot* aceiaşi forţă, *nevoia de a iubi* dirijată succesiv asupra femeii, asupra aurului şi asupra unui copil, preface pe cel mai devotat logodnic în cel mai însetoşat avar, iar pe avar în cel mai duios părinte.

Sunt pline de interes toate aceste transformări de caractere. Dar primele două cazuri, *atenuarea* şi *dizoluţia*, au păcatul de a fi de natură *negativă*; iar celelalte două, saltul între extreme şi mişcarea bruscă de ipostas, dacă nu au caracterul negativ, nu-l au însă nici pe cel *progresiv*, iar pe de altă parte nu prezintă în transformarea lor procesul unei tranziţii organice: ele sunt ca acele *metamorfoze* ovidiane, cari dau lucrului mult aspect, care însă nu e cu necesitate nici *superior*, nici *urmarea organică* a celui dintâiu.—Intr'un cuvânt şi unele şi altele, dizoluţia ori metamorfoza—deşi în opoziţie foarte interesantă cu *stagnarea* caracterelor—sunt tot aşa de departe de a egalà în-

semnătatea *constituirii* şi a *transformării organice* a caracterului, precât sunt de depărtate capricioasele metamorfoze ale lui Ovidiu, de acele metamorfoze normale, *evolutive*, pe cari le-a descoperit marele Goethe.

* * *

Tocmai această din urmă transformare— progresivă şi organică—o înfăţişează *caracterele în evoluţie*. In antiteză cu cele constante cari — cu toată mişcarea lor—ne prezintă diversele sinteze sufleteşti cu deosebire sub aspectul lor *static*, caracterele în evoluţie — înjghebându-se şi crescând înaintea noastră — ne prezintă aceste sinteze sub aspectul *dinamic*, evolutiv.— Pe când caracterizarea statică ne arată deodată floarea în plenitudinea frumuseţii ei şi doar se *mişcă în jurul ei* spre a-i prinde mai bine toate atributele; caracterizarea dinamică face să se mişce însuşi organismul, ne prezintă planta ţâşnind din germene, luptând cu apăsările laterale şi superioare, biruindu-le, răzbind până în aer, înălţându-se, înmugurind şi desfăşurându-se în fine în cea mai superbă eflorescenţă. In prima, caracterul rămâne închis în orbita lui, în a doua el *iese din orbita iniţială mărindu-şi-o* treptat. In prima, eroul este dela început *întreg*, e tipul speţei sale; în a doua, slab şi neprecizat, şovăitor la început, se *întregeşte* în mod treptat, până atinge perfecţia *tipică*. Prima caracterizare ne dă *idealul*, a doua *înfiriparea lui progresivă*.

Să încercăm o paralelă mai corectă.. *Cidul*, eroul mândrelor *romancero* spaniole, întrupează idealul eroismului spaniol încă din frageda-i tinereţe; el e de la primul său gest, caracterul fără pată, care nu cunoaşte decât o lege, aceea a onoarei, sufletul generos şi uitător al injuriilor.

Şi până la moarte aşa rămâne Cidul, nu mai înaintează sufleteşte, căci nu mai poate—fiind doar incarnarea *idealului* spaniol—dar mai ales nu *vrea*, nu *năzuieşte* să se înalţe mai sus ; el cucereşte necontenit atâtea noi provincii regilor săi; dar cuceriri sufleteşti— pentru sine—el nu mai realizează nici una. El e perfect împăcat cu sine şi setea de mai bine el n-o cunoaşte.

— Iar *Don Quijotte* de mai târziu e complimentul său; eroul de tristă figură ori de ce s'ar izbi rămâne toată viaţa idealistul *incorijibil*, căci a fi *incorijibil* e caracterul său. — Dar faţă cu cei doi eroi spanioli să ne imaginăm un erou, care ar intra în viaţă desarmat sufleteşte, care lipsit de o hotărâtă directivă morală, şovăeşte între bine şi rău, mistuit de chinul îndoielii, până când o mână miloasă i se întinde şi călăuzindu-i paşii timizi îl poartă pe greul drum al treptatei sale purificări sufleteşti. Aşa i se întâmplă norocosului *Dante*, pe care, în călătoria sa transcendentă, Virgil şi Beatrice îl conduc prin toate etapele evoluţiei morale umane, urcându-l până la culmea Empireului. De cât Dante, nu face decât să *contemple;* aci «priveşte şi trece mai departe», aci se opreşte plângând ori admirând ori adorând extatic: el trece contemplând şi discutând, ca un călător plin de interes, dar rămâne *spectatorul pasiv* al marii drame cereşti, ai cărei *actori* sunt alţii. E măreţ spectacolul ce i se desfăşoară treptat în cursul marei lui ascesiuni din Infern în Paradis, dar acest spectacol nu i se desfăşoară în *lăuntrul* ci în *afara* lui. Nu Dante înaintează sufleteşte, ci el doar priveşte progresând măreaţă — *ideea* purificării succesive a sufletului uman, idee care la fie-ce etapă se întrupează în alţi eroi, dar pe care Dante doar în chip *abstract* o urmăreşte, fără s-o trăiască şi s-o *încarneze* el însuşi în drumul său ascendent. In acest epos filosofic, marele *erou* epic e *ideea*, iar Dante e fericitul spectator care urmăreşte mersul ei triumfal. El e spectatorul palpitând, care priveşte avântându-se în văzduh pe cuceritorul aerului, îl vede înălţându-se triumfător, vibrează şi simte şi el fiorul lui „*forse che si forse che no*", dar — — nu e el cel care sboară. — Spre a vedea însă pe eroul, care prin *a lui luptă interioară*, întrupează el însuşi întregul mers al ideii purificării sufleteşti, întreaga evoluţie morală a umanităţii, trebuie să trecem în domeniul literaturii germane.

Aceasta în nr. viitor. **I. Netzler.**

LITERATURA

FIORII FLORILOR DE VARĂ.

după *Jean Lahor*

O'nfiorare de iubire pătrunde'n serile de vară
Şi'n flori ce'şi caută amanţii cu care ele vor să moară.
Inamoratele lor inimi îndurerate de iubire
In treacăt din priviri ne-aruncă în suflet calda amintire
A ochilor stropiţi de lacrimi—ochi mari ca ochii de femee.

Căci ochii florilor de vară sânt mări şi plini de duioşie...
Visează florile!.. visează, iar noaptea'ncep să se'nfioare,
Şi albi ca sânii de femee, lucesc ca'n haina lor să fie
Solemnii trandafiri mai mândri şi mai frumoşi ca orice floare.

In minunatele veşminte lucesc din verzile umbrare....
Pe farmecul duios de lună privighetoarea pentru ei
In noaptea asta cântă'ntr'una şi cade moartă pe alei,
Iar trandafirii desfăcându'şi din văluri candidă paloarea,
Se lasă sărutaţi de stele... şi'i ofileşte sărutarea...

George Duma.

TIGER

A fost o fată a nopţii, care plânge când se trezeşte din visurile frumoase ale întunecimei... Erà palidă ca floarea lui Xilas, când luna îşi varsă izvoarele de argint pe lume—aveà ochi galeşi, plini de căldura câmpiilor de orez şi aveà gură tânără, un cuib roşu de sărutări profunde... Era Tiger, dănţuitoarea japoneză.... A venit în Franţa cea roşie din *Dai Nipon*, aducând şoaptele braminilor şi miresmele florii de Lotus în sufletul ei adânc—a venit mândră şi curată ca Turaho, când se duceà în Patalam, în moartea a şaptea....

* *

Am cunoscut-o într'un viscol. Eu mă duceam cântând o doină duioasă din munţii Gelăului—şi bulevardul strălucit, cu felinarele obosite, cu tramwayurile stinse şi cu asfaltul tăcut, priveà la mine mirat şi înduioşat... Şi cum mă duceam cântând pe bule-

vard, deodată apărù înaintea mea o figură antică şi silfidă de femee graţioasă, cu ochi moi de plânsuri sincere şi cu mâini catifelate... Şi cum se apropià de mine, simţeam că se apropie de mine mirosul bogat al fecioarei, că se apropie de mine un sân vergin, cald şi tânăr—şi când ajunse la mine, a privit în ochii mei bătrâni cu privirea tânără a poftei şi a cânteculuì.... Şi zise tremurând, nu de spaimă ci de privirea mea pătimaşă:

— Viscol... Viscol... Nu vii?...

Şi eu atunci m'am agăţat de braţul ei. Simţiam că o cunosc, că am aşteptat-o să vie şi m'am mirat că o întâlnesc aşà de târziu, când în parcuri secerase coasa toamnei şi când în văzduh pluteau fiorurile iernei....

— Domnişoară....

— Sunt *Tiger*.... zise ea şi ochii ei râdeau. Aveà papuci mici, cu panglici albastre şi aveà un şal de Kaşmir pe umăr... Erà dănţuitoare...

— Vii din Moulin?

Ea râse şi zise veselă:

— Din Chat-Noir... Din Chat-Noir... Sunt Tiger, dănţuitoarea din Tokio....

*

Când am ajuns la ea acasă, (locuià într'o mansardă) —în odaia ei erà stinsă lampa. Tiger aprinse o lumânare si când aprinse lumânarea, se deslusiră ungherele negre. Erà o odaie albă, ca un suflet de fată mare. Părepii albi si serioşi—nip-uri, două-trei glastre de Sèvres, o măsută de Mahogoni—un pat cu puf, câteva icoane ieftine pe tapetă. Şi Tiger se aşează pe un scaun, şi dându-mi loc pe canapea, mă întrebă voioasă:

— Spune cine şi ce eşti, streine, care m'ai petrecut în viscol?

Şi eu m'am asezat pe canapea şi aprinzând o ţigaretă, începui trist:

— Sunt cântăreţ pe strune moarte.... Şi viu din furtună, căci vreau ca să mă duc la soare.... Am plâns totdeauna la pragul plăcerilor, şi rugăciunile mele le-a dus vântul, vântul negru... Am venit, căci m'a trimis cineva din lumea neclădită, am venit şi n'am popas, patul meu e jalea şi visul meu e viată moartă —pâinea mea nu e dulce şi cântecul meu e furat de pe buzele celor morţi... Oh, în mine cântă acei ce s'au dus, căci cântă acei ce vin... Eu sunt cântăreţul acelora ce aşteaptă să răsară soarele în ocne beznoase şi adânci.... Eu sunt cântăreţul unei mirese, care-a murit în îmbrăţişări—eu sunt cântăreţul unui cămătar, care a murit pe rug... Eu n'am surori, căci lacrămile mă petrec şi mă însoteşte totdeauna umbra iubirii— eu sunt un Sfinx, căci sfânt trebuià să fiu....

Şi când auzì cuvintele mele dănţuitoarea japoneză, obrajii ei se aprinseră, ca două flori roşii— şi ridicându-şi mâinele ca să mă blagoslovească, spuse cu glas de aur, curgător din înduioşarea măreaţă a inimei:

— Oh, streine, tu eşti trimis de lună, tu eşti o rază şi o scânteie din Buddha!

Şi îngenunchià Tiger, şi sărutându-mi exaltată mâinele, şoptì încet:

— Afară viscol... Viscol... Auzi cum zurue fereastra?... Focul pâlpâie... Arde... Rămâi, rămâi...

*

Şi am rămas...

*

Când m'am trezit, ea priveà la mine cu ochi frumoşi şi adormiţi, ca două lacuri premenite...

— Ai dormit şi ai visat de ţara ta? Spune, unde-i ţara ta?... Spune cum e ţara ta?... Spune câte râuri are ţara ta? Spune, ai vre-o iubită părăsită?

Şi eu îi răspunsei cu glas stins:

— Ţara mea este ţara durerii.... Acolo, unde m'am născut e mare durere... Feţe bătrâne, câini mari, biserici de lemn—paie, vânturi reci... Scârţâie găleată de fântână... Boii mugesc în bătătură... Sapa svâcneşte în piatră—pluguri moarte, brazda stinsă.. Şi crânguri, crânguri negre... Şi nu sunt porumbei albi...

In ţara mea, sunt case mici, ferești puţine, soarele nu intră bucuros prin ele... In ţara mea sunt ploi ruginite, oh, multe-multe suferinţe şi chinuri şi aşteptări—în ţara mea munţii sunt înalţi şi sufletele mici...

In ţara mea sunt râuri repezi, cu apă lată şi cu valuri speriate şi în râuri mor florile, căci în râuri curge blestem şi sânge...

In ţara mea, avui o iubită, o fată de duhovnic—mai palidă ca tine şi mai caldă ca mine, aveà şorţ de lână albastră şi aveà cruce de tinichea la sân... Şi odată auzi cântând pe un cântăreţ hoinar—şi se duse fata după cântec, iar duhovnicul a îmbătrânit şi a murit cu barbă albă şi mie mi-a murit inima, căci s'a dus iubita mea după un cântec hoinar şi de-atunci fug şi eu dinaintea inimei şi de-atunci îmi par cernite toate, căci iubita mea erà albă şi curată şi coaptă, dar n'a fost albă şi curată pentru mine, s'a copt pentru altcineva... Aşà sunt eu...

Şi Tiger ascultà cu lacrămi şi când am sfârşit, mi-a sărutat ochii:

— Oh, prea mult aţi văzut...

Mi-a sărutat urechile:

— Oh, prea mult aţi auzit.

Şi când mi-a sărutat capul, şoptea blândă ca maica la rugăciune:

— Oh, mult ai simţit...

Şi ştergându-şi lacrămile, începu să-mi povestească:

— Ţara lui Dai-Nipon, e departe de aici... Aici e zăpadă... Să vezi la noi cum adoarme soarele în lacul cu trestii... La noi gânguresc porumbii sălbateci şi cresc râzând trandafirii—câmpiile de orez sunt din aur turnate şi scânteiază şi luminează spicele de grâu... La noi copacii au ramuri de flori, la noi sunt curate râurile, căci rugăciuni macină moara lor—la noi nu

se trezesc morții, când sună fluerele de nuntă și când se sărută îndrăgostiții... La noi e primăvară și valuri de lumină și subt lampioanele aprinse fug cârduri de fericiți, în pavilioane se joacă suratele cu flăcăii—și flori, flori, oh, țara mea.

Iar aici?... Aici strălucire pe uliți. Și case mari. Și oglinzi... Și când dănțuiesc în urma mea râd ciudat bărbații... Și adesea, vin la mine bărbații râzând ciudat și mă chiamă... Mă chiamă în noapte... Aur. Spun, că-mi dau aur mult... Multe, multe hârtii albastre—doar să mă vând... Ei nu știu că e păcat să ceară dela mine aceeace nu este al meu! Și câte nopți reci și câte dimineți ploioase... Și veșnic sgomot, trăsuri grele, pași mari, strigăte veșnice... Oh țara asta blestemată! Oh, unde sunt câmpiile de orez, câmpiile de orez—și unde-i floarea de Lotus?

Și îmbrățișându-o, simțeam că Tiger tremură, ardeà obrăjorul ei și în ochii ei svâcneau boabe de lacrămi.

*

A fost o dragoste frumoasă, cum nu sunt dragostele omenești. O fată din Iaponia a învățat cântecile inimei unui flăcău, căruia i-a râs soarele Ardealului, când s'a scurs sufletul lui din veșnicie... O fată, credincioasă lui Buddha, a început să creadă într'un anachoret sfânt, cu numele: *Hristos*, despre care si astăzi sustin vlădicii și călugării grași, că a murit flămând pe cruce...

Și dragostea mea cu Tiger, a fost dragostea flămândă a trupului—căci Tiger erà fată caldă și bună si fragedă ca o piersică în care n'a mușcat dintele vieții—și eu eram sănătos si tânăr și mi se aprindea sângele când simțeam umbra părului ei...

Si într'o noapte, când statuiele parcurilor luminau fantastic, când în mine vorbeau doruri și glasuri ciudate, când sângele meu râdeà și mă îndemnà la păcat, într'o noapte, când m'am dus la Tiger, fata japoneză zăceà tolănită pe-o canapea și sânul ei bătèà ritmul unei poeme divine, pe ochii ei ardeau flacările frumoase ale patimei... Nici când nu mi-a părut atât de coaptă, ca atunci...

Si am sărutat-o...

Și ea m'a sărutat... Și când, în amorțeala brațelor sale am vrut să-mi cufund înțelepciunea—când am vrut cu sete de leu, să culeg florile întâiei dureri și bucurii ale ei—Tiger se deșteptă din sărutările mele pătimașe și cu un gest de fată sălbatică, cu ură și cu dragoste moartă, răcnì:

— Câine *alb*, câine *alb*... Și tu? Și tu vrei să ceri ce nu este al meu? Nu știi că am un logodnic mort? In Dai Nipon?... Și nu știi că logodnicul meu trăește în lună și *ar vedeà*?...

Și a 'nceput să plângă.

Plângeà ca o sclavă din mâna căreia i-a smuls cineva cea mai frumoasă floare. Și eu am început să tremur și priveam ca la o stafie la iubita mea.

*

Tiger s'a dus acasă în Dai Nipon... Și eu am venit de departe. Și n'am adus decât o floare de Lotus din dragostea mea duioasă...

Și adesea, în nopți târzii, când toate dorm și toate par moarte—eu vorbesc cu floarea de Lotus:

— *Tiger*, de ce nu mi te-ai dat? De ce te-ai dus neatinsă ,ca un flutur, care nu cunoaște ce-i floarea? De ce n'ai vrut să iubesc în tine dragostea mea... Poate astăzi ai duce cu tine dragostea mea, care ți-ar clădì un nou suflet în trupul tău curat...

Și când te-ai plimbà printre straturi de chrisanteme adesea ai tresărì ca mine când ai vedeà răsărind soarele...

Cluj **Emil Isac.**

IN PREAJMA CEAHLAULUI

Mânăstirea Secu

După două ceasuri de drum, prin pădure, dela Agapia-Vale, — purtați în voia cărării înguste, ba opriți în loc de umbra deasă și de fragii rumeni ce ne zâmbiau din iarbă, — iată că ne pomenim la răspântia munților Arșița mare și Arșița mică, de o parte; iar de alta culmea Vasanului. Ne deschide calea pârâul Secu, sglobiu ca un copil fără minte. Printre copacii, înbelșugați în frunze, lucește, la pripirea nămiezului, turlele mănăstirii, ascunsă acì, în inima codrului. Nici o vale nu deschide împrejurimile. Un zid de munți cu brazi încinge Secu, răcorit de răvărsarea pârâiașului.

Trecem apa. Tăcere ca de pustiu împrejur, doar vântul leagănă când și când frunzișul ; iar văcuța dela umbra fagului se trezește la auzul pașilor noștri și deschide ochii mari, blânji. Se uită câtva sfioasă, apoi lasă capul în jos, și rumegă înainte. Viteluța o linge între coarne.

Tăiem colțul de livadă, înșiruiți pe cărăruia de un pas numai. Poarta închisă. Batem. Nu se simte nimeni. Batem din nou și așteptăm... Târziu se trage zăvorul gros. Un călugăr tânăr, cu ochii aprinși, cu o bărbuță mică rotundă, deschide poarta, sfiicios, — ca cel care nu se așteptà la musafiri. Pela ferestrele chiliilor încep să se arate, ca niște stufuri, capetele călugărilor, întâmpinându-ne mirați.

Acì vara, cercetașii, se numără pe degete — ne spune călugărul tânăr, după ce se mai dedă cu chipurile noastre.

In curtea largă, presărată cu troscot, ne iese înainte arhimandritul Partenie Antohe, starețul mănăstirii, un popă înalt, cu barba lungă:

— Sântem așa de dosiți, că ni se pare o minune, când ne cercetează cineva!..

Intrăm în biserică. E răcoare, miroase a mucigai de piatră și a tămâie. Prin ferestrele lungi, tăiate în piezișul zidului, năpădesc razele de afară, dar pereți afu-

mați și ponosiți de vreme, întunecă trâmba de lumină și o umbră fumurie umple toată biserica.

Mânăstirea Secu e veche. A trecut și ea prin vremuri grele și nevoi mari. Și acì, ca în toate lăcașurile noastre sfinte, a fost adăpostul strămoșilor, atunci când simțiau că începe să bată vijelia dușmană. Acì între zidurile înalte ca de cetate, a fost un colț de apărare a graiului și a datinilor noastre. In vremuri de bejenie se abăteau, la Casa Domnului, Voevozii și boerii noștrii, pentru liniște și pentru închinare. Stă-

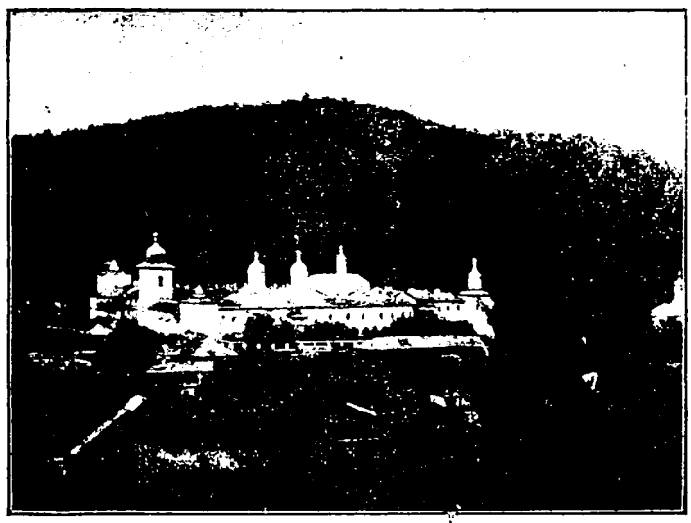

Mânăstirea Secu

teau acì, îi învățau carte pe călugări, îi învățau cântările, rugăciunile,—căci, pe atunci, mânăstirea erà școală; iar boerii cu cinste și cu credință multă către Dumnezeu.

Nestor Ureche a stat trei ani și mai bine în acest lăcaș, cu toată familia. L'a îmbunătățit și l'a mărit la 1595, că nu mai semănà cu bisericuța mică, zidită de starețul Zosima pela anul 1560.

Pășim încet peste lespedele reci; iar ochii se plimbă, în voie, în largul lăcașului. Mi se pare că acì e mai multă tihnă decât în toate celelalte mănăstiri pe cari le-am cercetat. Așa și este. Care mânăstire mai este răsnită de lume ca Secu și care are codrii ei împrejur!.. Cel mai apropiat sat de Secu, e la depărtare de două ceasuri, cu piciorul...

Cad privirile pe o icoană prăfuită de vreme. E chipul Maicii Domnului. De sub geană pornește o dâră adâncă, până sub sân,—pare că e o lacrimă, isbucnită într'o clipă de mare durere. Ne apropiem mai mult de ochii triști. E urma unei tăeturi.

E semnul păgânesc, depe vremea zaverei, la 1821, când au năvălit Turcii acì,—ne spune părintele Antohie.

— Da, domnișorilor, atunci a fost mare prăpăd aici, — se amestecă în vorbă un călugăr bătrân, tot potrivindu-și trupul pe un picior de lemn,— și-au bătut păgânii joc de toate lucrurile sfinte!..

In vreme ce eșim din biserică, și tăiem curtea, în urma starețului, spre beciul cu oseminte, — călugărul se ține după noi, târându-și piciorul.

— Mult sânge s'a vărsat atunci!.. Au măcelărit Turcii pe cei adăpostiți acì, până au stat de urât.

Arătând spre poartă:

— Acolo, deasupra zidului, erà un turn înalt. Cât s'au luptat ai noștrii, dar n'au putut biruì. Erau mulți păgânii, tăiau fără suflet...

Coborâm în beci. Năvălește lumina după noi și deslușește o grămadă mare de oase. Țeste tăiate în două, șolduri frânte, jumătăți de fălci, tâmple sfredelite, coaste retezate,—multe frânturi de oseminte stau movilite aici

— Rămășițele astea sânt din vremea zaverei, — prinde vorba starețul, — s'au dat peste ele, acum de curând, în urma unor săpături.

— Da, de atunci, — își face loc călugărul cu piciorul de lemn— vedeți ce jeale a fost! De-an călare se năpusteau păgânii și luau în țoghie copiii dela sânul mumelor.

Își scutură barba albă și se înfige mai bine pe picioare:

— Eu sânt bătrân domnișorilor, am suta de ani... și știu... mi-aduc aminte...

Incruntă sprâncenele:

— Spintecau femeile însărcinate și le scoteau copiii vii... Spurcată lege!.. Puneau pe bătrâni să îngenuche, și să li se închine lor. Iar când ridicau ochii creștinii, spre Milostivul de sus, păgânii repezeau iataganele și le tăiau pleoapele, cu lumini cu tot. Ba la unii le tăiau mâinile din umeri și'apoi îi înțepau cu sulițele pe tălpi, zicându-le să se închine...

Bătrânul tremură vargă, iar ochii îi lucesc sub smocul de sprâncene, rari în fire:

— Le tăiau limbele, și-i îmboldeau să vorbească.... Țiu minte ca acum,... uite colo la turn, s'a repezit un păgân...

Se înăbușe în gât, clipește ochii și i se umezesc genele. Pune mâna pe o spărtură de țeastă, și ridică glasul din ce în ce mai tremurat:

— Uite așa i-a retezat capul... drept prin ochi!.. biata mama... săraca...

I se înecă graiul și aduce mâneca rasei la ochi...

La ieșirea din beci, înconjurăm biserica cea mare. Acì pe zidul vechi, slovenim numele celor cari zac sub bolovanii grei. Ctitorii, Nestor Ureche și soția sa Mitrofana, odihnesc în dosul stranelor. Neobositul în grai și luptătorul în condei, Mitropolitul Varlaam, doarme de veci, sub o piatră, măcinată de vreme. Așà și Miropolitul Sava; Ghedeon, așa și Vlădică Ioan.

Cercetăm și odoarele sfinte,—rânduite într'o chilie din zidul bisericii sf. Ioan, până la gătirea noului muzeu. Acì se găsesc vesmintele, cusute cu fireturi de aur și argint, purtate de Mitropolitul Varlaam; o evanghelie a Mitropolitului Ghedeon, adevărată podoabă în scrierea de mână. Apoi multe cruci, potire, vase sfinte, presărate cu pietre scumpe, — toate făcute danie de vornicul Nestor Ureche.

Ne trece starețul în paraclisul sf. Niculae. Par'că ar fi împletit acum, așa strălucește sfântul Aer, cu trupul Mântuitorului, în mijloc, înconjurat de îngeri și păzit de Maica Domnului, cu ochii plânși. Acest prețios odor e lucrat de Mitrofana, soția lui Ureche, pela 1642.

L'a cusut numai în fir de aur, şi l'a împletit cu 7000 de mărgăritare.

Azi lipsesc multe boabe, căci a trecut odorul prin multe mâini. La 1821, — ne spune părintele stareţ — după măcel, au năvălit păgânii în biserică, au spart tot, apoi au luat şi această comoară sfântă.

Au plecat păgânii, ca o furtună, încărcaţi cu prăzi, şi goniţi din urmă de blestemul pământului nostru, care gemea sub sângele închegat.

Sfântul Aer, dela mânăstirea Secu, răpit de Turci la 1821

Când au ajuns la Constantinopole, Vizirul, ca să-şi arate vitejia, a întins sfântul Aer pe grebenii calului, şi a intrat cu fală în cetate. Doui boeri români, cari tocmai se găseau acolo, când au văzut în aşa bătae de joc cinstea neamului, s'au repezit, cu viaţa lor, şi au smuls odorul de pe cal.

Au trebuit să numere multe pungi de galbeni, până să-l răscumpere.

Azi, sfântul Aer, e cea mai preţioasă comoară a mânăstirii Secu.

*

Ne ridicasem dela masă. Par'că a intrat bejenia în mânăstire, aşa ies călugării de prin chilii, şi aleargă: unii la toacă, alţii la clopote. Bătrânul, cu piciorul de lemn, a eşit cu evanghelia în uşa bisericii.

— Vine ploaie cu piatră, şi se face rugăciune! ne dete deslușiri părintele Antohe.

Dinspre soare apune s'a ridicat un nor aprins, par'că e o gura de foc. A început să bată şi vântul. In depărtare se simte o furtună; se aude şi vâjâitul.

Toaca de lemn a prins glas. O urmează cea de fier, şi amândouă îşi unesc graiurile într'unul singur, înălţându-l în văzduhul, turburat Se roagă şi clopotele în limba lor greoaie.

Călugării s'au rânduit toţi în faţa lăcaşului sfânt. Bătrânul stă par'că înfipt în pământ şi cu ochii pe carte. Doar barba îi joacă în piept; iar când aduce mâna să se închine, ridică şi ochii, atunci trimite în slava Stăpânitorului tot cugetul lui.

Vijelia vine mereu. Işi deschide braţele învăpăiate, se năpusteşte în munţi, urlă, răscoleşte codrul, vâră apele sub stânci, culcă brazii la pământ, rădăcinele trosnesc, crăcile pârâie, păsările croncănesc a moarte prin stufişuri; iar câte un stol, apucat sus de vârtej, îl duce ca pe o ghiulea şi-l svârle de creasta muntelui, cum svârle iarba de puşcă alicele. Şi tot mereu se îndârjeşte văzduhul. Dă drumul fulgerilor, slobozeşte tunetele ş'apoi scapă şi tartorul vânturilor.

Se opinteşte uraganul, fuge cu pădurea în piept şi lasă drum în urmă; iar tunul năpraznic aruncă limbi de foc, încinge pământul în trâmbe de vâlvoare, aprinde tot cerul, aruncă jăratic peste nimicurile de jos, ş'apoi bubue de se dârdâie toată Firea.

A trăsnit aci, alături.

Călugării au căzut cu faţa la pământ, şi se închină. Plecăm şi noi capetele şi ne facem cruce. Ne tremură tot trupul...

Un vânt puternic îşi face loc dinspre Cornul Caprii. Vine vâjâind şi abate nourii aprinşi pe după culmea Măgurei. Fuge furtuna prin văgăuni, gonită ca de-un bici năsdrăvan, şi răvăşeşte nourii în văzduh.

Amorţeşte totul împrejur. O ploaie liniştită începe să cearnă, în picături mărunte.

Au tăcut şi clopotele şi toaca. Feţele toate se seninează; iar ochii veseli trimit mulţumirile către Rânduitorul de sus....

Pe poartă intră în fugă un flăcăiandru:

— A trăznit în gura văiei o căpiţă a lui Presură!.,

Călugării holbară ochii la flăcău. Bătrânul schimbând din piciorul de lemn:

— Care căpiţă ?!

— Cea mare de pe deal!

— Păi, când i-am spus eu să nu pue mâna sărbătoarea, n'a vrut să mă asculte... Duminica trecută toată ziua a strâns fân!... şi lucrătoarea stă cu mâinele în sân!„

— Arde cu vâlvoare!.. grăi iar flăcăul.

— A nemerit săgeata în ucigă-l toaca!.. De lucrul făcut la zile mari se depărtează şi Dumnezeu... Deavolul e stăpân.

Bătrânul scuipă de trei ori în lături şi-şi făcù cruce :

— Legea, băieţi, trebue s'o păstrăm, legea şi credinţa, că ele ne ţin viaţa!...

La plecare, ne oprim lângă un lac aproape de poartă. Acì pământul e mai scufundat.

— Pe locul ăsta a fost încăerarea, când cu zavera —grăeşte stareţul.—Uitaţi-vă ce iese după ploaie !

Călugărul bătrân, care se ţinuse în urma noastră, prinde numai decât vorba :

— Cât sânge a curs aici!... şi nevinovat!...

Apa băteà în sângeriu!...

Şi pe când se uitau toţi în lacul înroşit de huma cărămizie, eu mă apropii de călugăr şi, mai mult în taină, îl întreb:

— Cum ţi-ai pierdut piciorul părinte ?!..

Bătrânul se întunecă, aruncă o fulgerătură în lături şi începe să-i tremure barba. Apoi ca şi cum s'ar împotrivì unei năvale urâte, scutură capul şi pleacă repede târându-şi piciorul de lemn.

Stareţul, care tocmai erà la spatele meu, zâmbì în barbă, şi-mi şoptì, tot în taină:

— Numai de asta să nu i se aducă aminte!

Apoi lângă ureche:

— Cine mi-a fost !...

Mai tare:

— Acum e foarte cum se cade!.. drept şi credincios!...

Mi-arunc ochii în urma bătrânului, dar nu-l mai văd,—intrase în chilia lui...

I. Chiru-Nanov

CRONICA TEATRALA

Teatrul Naţional: *Goana Torţelor* (La Course du Flambeau), tragedie în 4 acte de Paul Hervieu.

Teatrul Modern. Compania dramatică Davila: *Papa,* comedie în trei acte de R. de Flers şi E. de Caillavet.

Una din preocupările teatrului din zilele noastre este să desprindă din cadrul vieţei moderne elementul tragic pe care-l conţine latent şi să ne dea astfel adevărate tragedii moderne, în care eternul conflict tragic, cu spectacolul durerilor, rătăcirilor, neliniştei şi fatalităţilor vieţei omeneşti, să nu se mai petreacă între eroi de legendă or din trecutul istoric, ci între oamenii din zilele noastre, aşa cum trăesc acum, cu pasiunile şi păcatele lor, cu aspiraţiile şi suferinţele lor. Căci viaţa modernă, în care regăsim acelaş suflet omenesc veşnic, în luptă cu el însuş, cu soarta şi cu necesităţile vieţii sociale, este tot atât de bogată în momente tragice ca şi viaţa legendară şi eroică a timpurilor de mult dispărute. Tragedia modernă, luând ca fundament acelaş suflet omenesc, în punerea conflictului tragic are să ţină seamă de condiţiile vieţii de astăzi, de cadrul în care această viaţă se mişcă, de fatalităţile pe care le impune, de ideile şi idealurile care s'au născut în conştiinţa modernă. Paul Hervieu, unul dintre cei mai de seamă autori de tragedii moderne, într'un studiu pe care l'a publicat mai de mult asupra tragediei, a arătat ce a fost în trecut şi ce trebue să fie în zilele noastre tragedia. „Ce este tragedia? Este o piesă ale cărei resorturi sunt întinse ca să ne inspire anxietatea, cugetarea puternică, compătimirea. Astăzi nu mai este, ca odinioară, măreţ împodobită (superbement drapée), ci s'a făcut din zilele noastre, îi place să discute, e prozaică; nu mai e sângeroasă şi n'are nevoie de eşafod". Găsim totuşi într'însa vechile elemente ale tragediei clasice, însă aşa cum sunt prefăcute de ideile şi necesităţile vieţii moderne. Găsim şi fatalitatea din tragedia greacă, însă nu va mai fi vorba de intervenţia directă a divinităţilor în viaţa omenească, ci de fatalitatea faptelor omeneşti, de intrigile cauzalităţii, de jocul orb al evenimentelor. „Fatalitatea nu se mai exercită ca la Greci, spune Hervieu, prin vise, presimţiri, vedenii. Astăzi ne silim să arătăm în ce chip lupta pentru existenţă strânge de toate părţile pe cei neprevăzători, minţile fără apărare, inimile prea pătimaşe".

O astfel de tragedie modernă este şi *GoanaTorţelor* (La Course du Flambeau), reprezentată acum de curând pe scena Teatrului Naţional. Regăsim într'însa toate calităţile şi defectele teatrului lui Paul Hervieu, dela *Les Tenailles* şi *La Loi de l'Homme,* primele lui piese care l-au afirmat ca un puternic dramaturg, până la *Le Dédale* şi *Connais-toi.* Teatrul lui Hervieu este dominat de o înaltă preocupare morală şi, cum se cuvine pentru nişte tragedii, de un profund simţ al seriosului vieţei.

In toate piesele lui se respiră o atmosferă de înaltă intelectualitate şi de pasiune concentrată. Problemele pe care le abordează, temele pe care le pune, sunt din cele care interesează în chip vital conştiinţa omenească. Hervieu nu se opreşte la aventurile banale, la faptele diverse ale pasiunei, ci merge până la adâncul unde se mişcă resorturile sufletului omenesc. Cum are un spirit precis şi stăpân pe sine, care ştie clar ce vreà, mijloacele dramatice pe care le întrebuinţează merg drept la ţintă. Piesele lui se desfăşoară ca nişte teoreme de matematică, implacabil, fără ocoliri, fără digresiuni, fără acţiuni lăturalnice. Toate au într'însele ceva schematic, aproape rigid. Viaţa pe care o zugrăvesc nu e risipită, nu are nesiguranţele, mlădierile şi sclipirile multicolore ale vieţei reale, ci e o vieaţă mai mult abstractă, concentrată, filtrată,—o esenţă de vieaţă. Personagiile, bine şi preciz conturate, se mişcă întocmai ca valorile dintr'o problemă de matematică. Fiecare îşi are definiţia şi ecuaţia lui, şi nimic nu-l poate abate din calea pe care autorul i-a tras-o cu cea mai rigidă logică. La spatele fiecăruia, chiar în focul cel mai aprins al acţiunei, ghicim prezenţa autorului, cu spiritul lui ardent şi serios, cu preocupările lui filosofice şi morale. Il zărim par'că în fie ce moment cum duce de mână personagiile, cum le mişcă, cum le şopteşte la urechie ceeace au să spună.

Spiritul lui Hervieu are o mare înrudire cu spiritul clasic: de acì măsura, ordinea, simplitatea, concentrarea şi rigiditatea pieselor lui. Insă sub aceste calităţi pur formale se ascunde o mare îndrăzneală de cugetare şi o aprigă aprindere de suflet. Este un mare contrast între teatrul lui Hervieu, aşa de apropiat de tragedia clasică, şi teatrul unui alt mare scriitor de tragedii moderne, Henry Bataille, despre arta căruia am avut ocazia să vorbim de mai multe ori. Pe când Hervieu, în teatrul lui abstract şi schematic reduce viaţa la esenţa ei psichologică, Bataille se sileşte să pătrundă în toate sinuozităţile ei, să o redea în toată diversitatea şi complexitatea ei tumultuoasă. El fixează, cum zic francezii, *des tranches de vie,* bucăţi întregi de viaţă, nu numai esenţe şi quintesenţe, cum face Hervieu.

Goana Torţelor are ca temă un adevăr de filosofie biologică, anume că afecţiunea, în generaţiile succesive, merge în linie descendentă şi foarte puţin în linia ascendentă. Dragostea părinţilor către copii e mai mare şi mai rezistentă decât dragostea co-

piilor pentru părinți. Este aci, cum spuneà Schopenhauer, una din înșelăciunile „geniului speciei", al cărui singur interes fiind perpetuarea vieței, individul, după ce și-a făcut datoria către specie, nu mai are nici o importanță și poate fi sacrificat pentru binele noilor generațiuni. Viața este ca o torță ce trece aprinsă din mână în mână; nu purtătorul ei este cel însemnat: toată grija naturei este ca torța să nu se stingă. In sărbătoarea Lampadoforiilor, în care cetățenii atenieni își transmiteau din mână în mână, fugind, o torță aprinsă la altar, îngrijind ca focul să nu se stingă, Platon și Lucrețiu au văzut simbolul transmiterei vieței din generație în generație. Cum spune poetul latin, *et quasi cursores vitaï lampada tradunt*, și cum are grijă, încă dela începutul piesei, să ne explice un profesor bătrân.

Aceasta e tema pe care 'și propune Hervieu să o demonstreze în *Goana Torțelor*. Pentru aceasta pune față în față trei generații de femei și cum tema s'a pus explicit dela început, ghicim că mama, personagiul central al piesei, pentru ca să asigure viața și fericirea fiicei ei, nu are să ezite să-și sacrifice pe propria ei mamă. Așà se și întâmplă. Intre cele trei femei, d-na Fontenais, bunica, Sabine Revel și fiica acesteia, Marie-Jeanne, domnește cea mai deplină dragoste, cât timp nu se pune vre-o dilemă. Indată ce dilema se pune, tema lui Hervieu se demonstrează singură. Sabine Revel, fiică și mamă iubitoare, își sacrifică fericirea ei, refuzând să ia de bărbat pe omul care o iubeà și pe care-l iubeà, numai ca să nu jignească sentimentele de delicateță ale Marie-Jeannei și să nu introducă un străin în intimitatea lor afectuoasă. Dar Marie Jeanne îndată ce se amorezează de Didier Maravon, nu ezită să-și părăsească pe muma care s'a sacrificat pentru ea, și să se ducă să-și vadă de fericirea ei.

Când Didier e în pragul falimentului și are nevoie, pentru a scăpà de rușine și dezonoare, de câteva sute de mii de lei, Sabine Revel, în fața desperării și nenorocirei fiicei ei, e gata să facă orice. Pentrucă bătrâna d-nă Fontenais, în care s'a răcit de mult ardoarea de sacrificiu, căci flacăra vieței aproape s'a stins într'însa, refuză să deà banii, Sabina e în stare să comită furturi, falșuri, orice, numai ca să-și scape fiica. Cum încercările ei delictuoase nu izbutesc, Sabina ajunge să ceară bani dela Stangy, omul pe care l-a refuzat, călcându-și peste sentimentele ei cele mai delicate. E dureroasă scena în care fiica, stăpânită de egoismul feroce al tinereței, silește pe mumă la acest demers. Dar răspunsul lui Stangy întârzie, și viața însăși a Marie-Jeannei e în joc. Acum Sabina e în stare să comită o crimă, ca să-și scape fiica. Pentru Marie-Jeanne, trebuie să plece cu toții undeva la munte, la o înălțime mare. D-na Fontenais suferă de inimă și altitudinea îi poate fi fatală. Bătrâna stăruie să meargă și ea. Sabina, în alternativa de a scăpà vieața mamei sau a fiicei, nu ezită și dă hotărârea: bătrâna va merge cu ei, și la scadență Didier va puteà face față plăților, cu averea bătrânei. Ca totdeauna în viață, toate lucrurile vin prea târziu. Așa și ajutorul lui Stangy. Bătrâna e acum sacrificată, bătrâna va murì. Cea mai mică emoție îi va da lovitura fatală. Lovitura vine, când află dela Sabina că Marie Jeanne e gata să le părăsească și să se ducă împreună cu Didier peste Ocean, în țara unde Stangy le oferă o situație strălucită. Acum și Sabina după ce a comis o crimă inutilă, e sacrificată de egoismul și nepăsarea fiicei ei, în care vorbește generațiile noui, cuprinse de setea de a trăì și de a duce mai departe flacăra vieței, fără să se gândească că și ele la rândul lor au să fie sacrificate pentru altele.

Interpretarea, în general, a acestei piese puternice a fost foarte onorabilă. La prima reprezentare emoția actorilor și unele mici nesiguranțe a făcut ca „ensemblul" să sufere uneori. Sperăm ca la reprezentațiile ulterioare să se remedieze acest neajuns. Rolul Sabinei Revel, rol principal pe care se sprijină toată piesa, a dat ocazie d-nei Lucia Sturza să facă o mișcătoare creațiune, unitară și complectă. D-sa a exprimat cum nu se puteà mai omenește suferințele, ezitările, hotărârile, zbuciumările și durerea în fața sacrificiului inutil, ale bietei Sabine Revel. Impresionantă și sobră d-na Romanescu în rolul d-nei Fontenais. D. T. Bulandra (Didier Maravon) a jucat cu cunoscuta sa eleganță și obișnuitul său avânt nobil. Restul onorabil.

*

Compania Davila alternează piesele serioase și puternice, cu cele ușurele și vesele. După *Scandalul* lui Henry Bataille, ne dă *Pappa*, comedie sentimentală din fabrica de Flers și Caillavet. Un spectacol plăcut cu ceva psichologie à fleur de peau (sau mai bine à fleur d'âme). Este vorba despre un conte de Larzac, care a avut în tinerețe un copil natural de care n'a mai știut nimic timp de douăzeci și cinci de ani și pe care vine să-l găsească, spre bătrânețe, atunci când se simte nevoit să depună armele (războiul dus de contele de Larzac a fost mai ales al amorului ușuratec). Jean Bernard a crescut la țară, în contact cu natura și cu ființele simple, care i-au făcut un suflet drept și întreg. Când contele tatăl sau îl aduce la Paris și-l recunoaște de fiu, neînțelegerile isbucnesc numai decât. E o prăpastie între viața ușuratică, superficială, convențională a contelui și simplitatea dreaptă și dintr'o bucată a lui Jean Bernard. Ruptura se întâmplă când acesta spune contelui că vrea să se însoare cu iubita lui, Georgina Coursan, fiica unui aventurier, pe care contele l-a cunoscut destul de bine. Ii e destul lui Larzac să vadă odată pe Georgina pentru ca opunere a lui să cadă în fața farmecului ingenuu al acestei „românce" (?) cum vor autorii să fie Georgina Coursan. Curând însă dreptul și cumintele Jean Bernard vede că iubita lui e mai potrivită pentru tatăsău decât pentru el. Intr'adevăr Georgina e fermecată de veselia, de siguranța, de dezinvoltura, de grația curtenitoare a coptului conte de Larzac. E mai mare apropierea ei de acesta decât de fiul lui. Și iată că fiul, cu o abnegație înduioșetoare (nu însă până la lacrimi), își însoară tatăl, iar el se mulțumește să ia de nevastă o fată din satul lui, care-l iubeà de mult în tăcere.

Piesa, ușoară și fără pretenții cum este, nu puteà să aibă decât succes, jucată cum a fost de d-ra Alice Cocea în rolul ingenuei Georgina Coursan, de d. Davila în rolul contelui de Larzac, de d. Storin în rolul lui Jean Bernard. A înveselit mult sala nota discret comică pe care d. M. Ștefănescu a pus-o în rolul lui Charmeuil prietenul nedespărțit al contelui de Larzac.

Lazăr Cosma.

DISCUȚII

LOGICA PARADOXULUI

Astăzi, când libertatea cugetării este asigurată, când oamenii pot deci în voie să-și expună gândirile,—ideile paradoxale, acele cugetări noi cari stau cu totul în opoziție cu ce s'a scris și cugetat, pot să-și facă drum mai ușor, fără ca noutatea lor să lovească pe cineva.

Incercarea de față se prezintă ca o adăogire la diferitele lucrări despre paradoxe, de oarece vom căutà să cercetăm paradoxul din punct de vedere logic, să vedem dacă este o judecată logică și deci, dacă i se poate aplică întreaga metodologie a acesteia.

„Logica Paradoxului" nu este o simplă împreunare de două noțiuni contradictorii, deși poate multora la prima vedere li s'ar părea că am voi să facem un joc de cuvinte ca să fim paradoxali! In aparență, așà este.

Pare absurd să atribui o logică unei propoziținni, care prin definiția ei ar scăpà ori-cărui criteriu, căci ce norme ar aveà o gândire cu totul opusă celor în general admise?! O „Logică a Paradoxului" pare tot așà de imposibilă ca „Evidența Inevidenții", „Siguranța Hazardului" etc.

Totuși, în încercarea de față noi vom căutà să dovedim contrariul.

După definiția obișnuită dela care am pornit și noi, paradoxul e orice ideie contrară opiniei curente, științifico-filosofice, fie chiar și celei comune. De altfel cum aceste două se influențează și se determină reciproc, nu ne vom oprì să facem distincție între ele. Admițând însă definiția de mai sus, ne lovim de o mulțime de dificultăți din cauza sferei prea extinse. In consecință, când voim a stabilì situația și deci valoarea logică a paradoxului, suntem împedicați de o mulțime de elemente eterogene, ce se grupează greșit sub acest nume. Și dacă paradoxul nu e văzut adesea sub adevărata lui lumină, desigur că aceasta-i datorită tocmai confuziei ce se naște din această greșeală originară, din confuzia paradoxului cu vre-o parte a sa și cu una străină mai ales, ceiace-i și mai rău. O analiză amănunțită nu va întârzià însă, a scoate la lumină ceeace-i străin și ceeace-i propriu paradoxului.

***

Intr'adevăr, dacă paradoxele sunt numai niște simple gândiri cu totul opuse celor cunoscute, atunci oricine poate spune un paradox și poate fi paradoxal! Cine nu are ideie de legile cele mai elementare, spune paradoxe! Incultul ca și școlarul care nu-și învață lecția și susține cele mai mari enormități, spun paradoxe! Răspunsurile lor cele mai curioase vor fi o dovadă de o inteligență sclipitoare și de un spirit paradoxal . . . Și iată în primul rând pe pedagogii noștri foarte revoltați pe paradoxe, nevoind să le admită, ca provenind dintr'o necunoaștere a lucrurilor; iar moraliștii vor declarà pe cei ce vor voì să dea percepte noi, de necunoscători ai legilor morale sau de imorali; savanții, și ei, vor considerà pe cei ce vin cu ipoteze paradoxale ca pe niște șarlatani sau ignoranți, etc. Unde ajungem atunci?

Admițând în acest sens paradoxul, suntem conduși a-l considerà fie ca un produs voluntar și conștient, ca o minciună, fie ca un produs involuntar, inconștient, al unor spirite slabe sau bolnăvicioase, în tot cazul anormale. Prin aceasta, am condamnat însă paradoxul, ca fiind cu totul dăunător societății. Și cu toate astea, nu este așà . . . Ipotezele înaintate, date de oameni geniali, au fost întotdeauna paradoxale, nepotrivite desigur cu spiritul timpului pentru care au fost elaborate. A trebuit trecere de vreme, ca ceiace erà ipoteză îndrăzneață, să devie ceva admis și să fie trecut ca o cucerire a științei. Așà, teoriile lui Galileu, Newton, Lavoisier, Darwin etc., au fost paradoxale pentru timpul când autorii lor le-au enunțat. Valoarea acestor ipoteze sta tocmai în faptul că erau paradoxale. Sub această față, paradoxul apare ca una din cele mai importante specii ale raționamentului prin judecăți sintetice.

Dacă aceste paradoxe au o importanță atât de mare, să vedem ce deosebire există între adevăratele paradoxe deoparte, și minciună, incoherență, eroare sau afirmarea gratuită, de altă parte. Căci, dacă ne-am mulțumì cu definiția obișnuită, după cum am arătat, oricine spune o minciună ar puteà susține că afirmă un paradox și cum incoherențele, erorile, adevărurile nedovedite îmbracă același nume, care ar mai fi criteriul nostru în judecarea paradoxului?

Să luăm două exemple:

„Să fii milostiv e imoral".

„Liliacul e o pasăre".

Care e paradox din aceste două enunțări? Ambele, una din ele, ori nici una?

Dacă un elev de liceu, sau în general, un om cu o cultură mai superioară, ar spune că „liliacul e o pasăre", nimănui nu i-ar trăznì prin minte să afirme că suntem în fața unui paradox științific, toți ar fi de perfect acord în a recunoaște greșeala.

Dacă însă, ni se va prezentà judecata de a doua cum că „să fii milostiv e imoral", nu vom mai susține că această judecată este o eroare, ci mai de grabă vom spune, că cel ce o enunță, călcând regulele moralei obișnuite, *voește* să fie paradoxal! Vom vedeà mai departe în ce caz este, și când nu este paradoxal! Când avem simple afirmări, cari stabilesc raporturi noi, ele pot fi: *minciuni*, când raporturile sunt voite și cu scopul de a înșelà; *erori*, când nu sunt voite; *incoherențe* când nu exprimă ceva inteligibil. Când raporturile nu sunt încă fixate, afirmările nedovedite trebuesc considerate ca neavând nici o valoare, sau cel mult aceia a unei sugestii. După ce am eliminat toate aceste elemente, care-i acum sfera paradoxului?

Se poate ca uneori, în sisteme perfect unitare şi conform regulelor logicii, să ajungem la concluzii contrarii celor în general admise şi cari fiind adevăruri în sistemele lor, sunt inadmisibile în alte sisteme. Aceste adevăruri cu valoare relativă le vom numi paradoxe. Iată dece paradoxul îşi are valoarea lui bine definită în progresul adevărului, iată dece paradoxul nu trebuie considerat nici ca o eroare, nici ca o minciună, nici ca un non sens.

Paradoxele, în deosebire de erorile obişnuite, pot fi după câtva timp admise în ştiinţă ca adevăruri indiscutabile, pe când erorile din contră tind a fi eliminate.

Intr'un sistem anume de gândiri, iată că şi paradoxul îşi are logica lui şi că nu e izolat, el fiind o judecată în tocmai ca şi celelalte. S'ar puteă însă obiectă că paradoxul cel mai adesea, nu apare într'o serie logică de judecăţi şi că el e spontan, dat cu cel mai mare succes sub forma de maxime ce conving cu mai multă tărie, tocmai fiindcă nu demonstrează, ci afirmă.

Intr'adevăr, faptul că paradoxul apare ca o simplă afirmare nedovedită, cum a fost exemplul precedent: „să fii milostiv e imoral", nu înseamnă că judecata este izolată, că paradoxul e o părere aparte, ci când e dat astfel, el rezumă o serie întreagă de premise logice, a căror concluzie este. „Diamantul arde" este un adevăr ştiinţific prin aceia că argumentarea ce i-a servit drept bază se poate reface oricând. Tot astfel şi cu paradoxul sub formă de afirmare. Forţa lui stă în premisele neexpuse, dar reproductibile la nevoie. Numai graţie premiselor afirmarea este uneori adevăr ştiinţific, alteori paradox.

* * *

Am văzut că simpla afirmare contrarie opiniei curente, mai are nevoie şi de dovadă pe lângă altele spre a fi paradox, altfel valoarea lui ar încetă de a mai fi socială, spre a devenì individuală. Ştiinţele pozitive şi naturale fiind precise, într'ânsele paradoxele sunt mai rare şi ţin de domeniul ipotezei. Aceasta împiedică în parte abundenţa lor, căci le supune disciplinii destul de riguroase a ipotezelor. In ştiinţele sociale şi sufleteşti, lucrul nu mai e aşà. Materia este elastică, paradoxele abundă şi totuşi parcă n'ar există. Cauza e în lipsa unor puncte de vedere mai precise, care să ne deà măsura deosebirii a ce e nou de ce e vechiu, a ce e sigur de ce e nesigur, a ce e adevărat, de ce e falş. Opinii atât de diferite au fost emise asupra aceloraş chestiuni, încât e foarte greu, dacă nu imposibil, a spune ceva cu totul nou. Cu alte cuvinte, opinia curentă filosofică nemai fiind fixată asupra unei păreri anumite, ci fragmentându-se într'o mulţime foarte diversă, paradoxul, antipodul ei, va suferì de cele mai multe ori aceiaşi soartă. De aceia criţeriul deosebirii dintre adevăr şi paradox în aceste ştiinţe e vag, nesigur, şi cel mai adesea convingerea individuală îi ia locul. Paradoxul parecă dispare în obiectul însăşi al ştiinţei şi se confundă cu orice judecată a ei. Dar nu este aşà. Cu toată maleabilitatea obiectului, în ştiinţele sufleteşti sunt anumite puncte de vedere predominante în anumite epoci şi chiar constante în cugetarea omenească.

In cazul din urmă e de pildă necesitatea logică a unităţii moralei. Contrariul acestei judecăţi, susţinut de Nietzsche, care face distincţie între morala sclavilor şi morala supra-omului, constitue incontestabil un paradox. Ideia utilităţii ştiinţii pentru progres, este, cel puţin astăzi, în general admisă şi a argumentà contrariul, ar fi paradoxal. Se vede deci că şi în ştiinţele sociale şi sufleteşti există anumite puncte de vedere ce pot da naştere paradoxului. Distincţia între paradox şi adevăr, este însă aci numai de grad, deci foarte relativă.

* * *

Oricine poate face paradoxe?—Natural că oricine poate spune lucruri cu totul în contradicţie cu cele ce sunt, totuşi nu oricine le poate susţine în chip logic. Lipsa premiselor sistematizate, ia acestora dreptul de a se numì paradoxe şi le reduce la rolul unor afirmări personale. Afirmări de acestea sunt la îndemâna oricui, fiindcă oricine poate fi nemulţumit cu ceia ce este şi să dorească tocmai ceiace lipseşte. Oamenii cari caută să fie originali, cari au asimilat ceva cultură, nu se mai mulţumesc să imite servil aceia ce le-a format substratul prim al culturii lor, ci prin judecăţi de cele mai multe ori opuse, *caută* să introducă noi puncte de vedere. De aci şi până la paradox nu e decât un pas, un pas însă, pe care numai anumite inteligenţe sunt în stare să-l facă, căci e vorba de introducerea paradoxului într'un sistem logic. In tot cazul, originar, paradoxul, sau mai bine zis ideia nouă, revoluţionară, fie ea ştiinţifică, literară sau artistică, este un reflex al sufletului omenesc în faţa mărginirii sale de a nu putea explica printr'o singură ipoteză întregul şir de fenomene ce i se prezintă. Excepţiunile des întâlnite, ca şi lipsa unei unităţi perfecte de gândire, îl face ca în virtutea legii psichologice de asociaţie prin contrast, să-şi arunce privirea asupra tezii opuse celei de până atunci, şi să urmeze calea indicată de Hegel în formula lui metafizică dela *teză* la *antiteză* spre *sinteză*, antiteza reprezentând în cazul nostru ideia paradoxală, iar sinteza diversele sisteme eclectice pe cari le întâlnim atât de des. Aceasta e explicarea psichologică a originii paradoxului. Sociologiceşte, paradoxul filozofic apare ca un simptom caracteristic epocilor de nemulţumire şi vremilor în care tendinţele revoluţionare sunt mai accentuate.

Sigur că importanţa paradoxelor în viaţa socială este foarte mare, ele fiind cercetaşii trimişi spre a cucerì noi terene de exploatare pentru spiritul omenesc. Sigur însă că multe paradoxe dispar, ele neputând prinde, fie din lipsa unui teren propice, fie că ele în sine nu sunt destul de vigurose. Nu e însă mai puţin adevărat că multe din ele, cari au într'adevăr imprimat caracterul unei personalităţi puternice, sfârşesc prin a fi primite de toţi şi a devenì astfel adevăruri uzitate de toată lumea; nu mai suprind pe nimeni; devin indiferente ; sunt curate banalităţi!

Scarlat Froda

ÎNSEMNĂRI

POLITICA ŞI SĂRACII.— A spus în cameră, acum câteva zile, a spus-o tare un reprezentant al naţiei: „Să facă politică numai bogaţii".

Şi n'a protestat nimeni; să zice că nici n'a ràs nimeni. Deputatul care a glăsuit aşa, era — se înţelege — trimisul unui colegiu ţărănesc. Lucrul n'a fost comentat prea mult, — deşi era vorba de cea mai gravă declaraţiune: expresia unui întreg principiu de direcţiune politică. N'a fost discutat: întâi, pentrucă dacă vorbele rostite erau aşa de grave, omul care le învăţase pedinafară şi era obligat să le spue, era cu totul.... nevinovat; şi al doilea, n'au fost discutate pentrucă ele s'au spus de mult. S'au zis demult, de un om, care dacă într'o privinţă era tot aşa de nevinovat, oferea, prin situaţia sa intelectuală şi politică cel puţin interes dacă nu ascultare.

Bietul, seninul, care îşi spuneà smerit discursul uitându-se înfricoşat la stăpânii cari îl urmăreau plictisiţi, nu e vinovat şi nu-l discutăm.

Dar, discutăm, atât cât putem aici, principiul care călăuzi întregul sistem de cugetare şi toată viaţa politică a omului care are nenorocul să conducă cu atâta strâmtorare şi după o atât de grea aşteptare, soarta ţării.

„Numai bogaţii au drept să facă politică", a fost credinţa acestuia; şi cât timp a crezut că e mântuitoare, a ştiut să fie straşnic şi neastâmpărat; apoi câtă vreme s'a crezut neînţeles a ştiut să fie rău şi batjocoritor—pentru a ajunge azi să se ostenească alergând după compromisuri şi să nu roşească când îi sunt date pe faţă. Fără a mai ţine seamă de umilitoarea situaţie în care se pune, când se lasă apărat şi îndreptăţit de oamenii cari crezând că-l pot imită—isbutesc să fie ridiculi.

In clipa când, omul care a batjocorit o viaţă întreagă luptele şi izbânzile democraţiei, ajunge să stăpânească în cadrul însăşi pe care i-l impunea această democraţie,—nu puteà să aibă o mai grea pedeapsă pentru neînţelegerea lui politică decât spectacolul ce i-l oferea discipolul stângaci care-i repeta vorbele de odinioară.

In aventura seninului reprezentant al colegiului III-lea, care pretinde că „numai bogaţii au drept să facă politică", în tot ridicolul acestor vorbe, stă şi ultimul tablou al tristei comedii pe care o înfăţişă, în politica noastră, un om care nu era lipsit de însuşiri.

Şi numai de aceea am vorbit de ea. — *l.* —

CONSACRĂRILE OFICIALE.—In vreme ce un deputat din minoritate interpela guvernul în privinţa unei decorări făcută în neregulă, d. Paul Bujor dela Iaşi refuză un *benemerenti* pe motivul că aceiaşi decoraţie fusese dată şi D-lui A. C. Cuza, pentru lucrarea sa *Despre poporaţie*, asupra căreia mai pluteşte încă negura bănuelilor. Independent de motivul care l'a hotărât să facă aceasta, pornirea D-lui Bujor, în vremurile acestea când toată lumea aleargă după cădelniţările oficiale, surprinde în chip plăcut.

Pe vremea când Palatul şi Ministerele nu erau aşa de primitoare de oaspeţi, pe vremea când nu aveam cel puţin nici publicul cititor de astăzi, s'a mai întâmplat ca *cineva* să refuze un *benemerenti* şi acela a fost *Eminescu*. Ce rău ne pare că nu avem la îndemână proza lapidară a D-lui Maiorescu, în care ne povesteşte nobilul gest al marelui rapsod.

Dar timpurile şi oamenii s'au schimbat şi mai acum câtva timp, un critic, pare-mi-se, cu prilejul unei adunări a unor scriitori de-ai noştri, scria cu multă inimă în răposata *Cumpănă* despre un poet drag oficialităţii, care venise cu o decoraţie dăruită de nu ştiu care Kronprinţ sau Arhiduce, şi care strălucea, nu mai mi-aduc aminte cum, „pe vajnicul lui piept".

Şi, ca să încerc felul plăcut de a scrie al unui alt critic gustat, din zilele noastre, îmi veţi îngădui să-mi sfârşesc această însemnare... neînsemnată, astfel: O, voi tinerilor scriitori nesăţioşi de darurile nepreţuite ale Zeilor, pentru ce lăcomiţi după cele deşarte şi trecătoare ale puternicilor zilei?...Amintiţi-vă de trista întâmplare a lui Arion (honni soit qui mal y pense) vestitul cântăreţ din Methymna, pe care corăbierii nelegiuiţi l'au jefuit de toate darurile frumoase ce le căpătase de la tiranul Siracuzei şi l'au silit apoi să se arunce în mare pe când călătorea înspre Korynth.

O, Doamne, căci ce altă soartă au şi decoraţiile decât aceea a colivelor artificiale cu care cioclii nepăsători petrec la locaşul de veci pe răposaţii de toate zilele?... —*Z. Z.*—

TOT DESPRE TEATRUL ROMÂNESC DIN ARDEAL.—Numărul nostru trecut a reprodus, fără nici un comentar, partea cuviincioasă din articolul pe care *Gazeta Transilvaniei* a crezut de nevoe să-l scrie pentru cetitorii noştri, în chestia *Teatrului românesc din Ardeal*. Cele două coloane erau scrise în potriva d-lui *Emil Isac*; pentrucă chiar după ultima relatare a faptelor, noi nu ne vedem siliţi să desavuăm articolul colaboratorului nostru, ne credem datori să adăugim următoarele observaţiuni:

Aci la noi se scriă *împotriva* actualei organizaţiuni a societăţii de teatru; în *Gazeta Transilvaniei* se manifestă *pentru* această societate. Şi totuş iată ce a descoperit cineva:

Că *acuzaţiunile* d-lui Em. Isac şi *apărarea* Gazetei afirmă aceleaşi lucruri; în adevăr, faptele sunt cam acestea:

Em. Isac [Noua Revistă Română No. 4]	Un vechiu membru etc... [Gazeta Transilv. 260/911.]
Societatea a fost înfiinţată de Iosif Vulcan.	Societatea a fost înfiinţată de Iosif Vulcan.
Societatea are un nume mai lung de cât activitatea sa...	Până la transformarea statutelor (în 1910 n. r.) societatea nu a putut să lucreze mai mult decât a lucrat.
Averea societăţii e de 2—300 mii de coroane.	Averea societăţii e de 528.837 de coroane (atât mai bine, pentru afirmaţiile d. Isac. n. r.]
Teatrul tot nu e edificat.	Societatea a abandonat de o cam dată gândul de a clădi un teatru stabil...

Intr'un punct, trebue să recunoaştem, apărarea nu e de acord cu acuzarea. La noi se afirmase—cu aprecieri implicite asupra persoanelor—că banii se duc pe lefuri şi hârtie. *Gazeta* corectează: pe lefuri şi burse.—Compararea este fără nici o adăugire credem, concludentă.

Dar *Gazeta Transilvaniei* a spus pentru preopinentul ei lucruri grele; aşà de grele că ni-e ruşine să le mai amintim. Şi noi care ne-am obicinuit să venerăm pe bătrâna prietenă dela Braşov, nu vom face greşala să-i ridicăm *ei* o vină pentru limbagiul pe care îl ţine. Toată lumea se ceartă şi se bănueşte în Ardeal. Vina e deci a vremii; şi iată de ce nu ne putem supără pe *Gazeta* care nu face alta, decât se ţine la curent. — *A.* —

MORALA ŞI INTERESUL.—Zilele acestea a apărut, în editura F. Alcan din Paris, o scriere a publicistului rus J. Novicow, care prezintă un interes de actualitate pentru noi. Scrierea poartă titlul: *la morale et l'intérêt*, şi are ca scop să demonstreze că între morală şi interes nu există nici un antagonism. Pentru a ajunge la această demonstraţie Novicow face deosebirea între interesul *bine* înţeles şi interesul *rău* înţeles. Egoiştii fraudatori şi delicvenţi sunt oameni cari îşi înţeleg rău interesul... Autorul nostru ţine să arate, prin multe exemple luate din istorie şi din viaţa practică, că un interes rău înţeles loveşte în primul rând pe acel care îl realizează. Aplicând această teorie la morala internaţională, Novicow susţine că un Stat, care nu asigură dreptatea şi ordinea în afacerile economice şi publice, este un stat degenerat. Singura probă valabilă că un Stat este forte, este respectul pe care îl dă drepturilor câştigate.

Recomandăm această scriere, cu tot dinadinsul, politicianilor români. — *A. C. C.* —

UN CUNOSCUT SCRIITOR.... NECUNOSCUT.— *Tribuna* (din Arad) publică un interview al d-lui A. C. Cuza, în chestia evreiască, în care citim următoarele:

„Incurajarea emigrărei jidanilor cu ajutor din partea statului nu poate fi o măsură a politicei româneşti.

„Această măsură propusă acum de d. Radu Rosetti a fost propusă şi de d. C. Stere în „Viaţa Românească" din Noemvrie 1907, zicând că acţiunea noastră laţă de jidani trebuie să aibă ca corelativ necesar „ajutorul statului pentru emigrarea acestui prisos de populaţie evreiască".

„Regret să constat că şi aici nu facem decât să ne lăsăm a fi influenţaţi în politica noastră de ideile întâmplătoare ale străinilor. Căci aceaşi măsură a fost propusă mai întâi, de cunoscutul publicist englez Houtson S. Chamberlain în interviewul său publicat în „Noua Revistă Română" dela 1900 în care zicea:

„Ar trebui să plătiţi un premiu evreilor pentru părăsirea României, oricât de îngreunătoare ar fi această măsură pentru finanţele d-voastră. Ea va renta de o miie de ori mai mult".

„O asemenea părere s'a putut naşte în mintea unui englez insular necunoscător al împrejurărilor noastre".

Iată-l dar pe H. S. Chamberlain prefăcut în publicist *englez*, şi încă publicist cunoscut!!

Ne am fi aşteptat dela antisemitul profesor d. A. C. Cu a ca să ştie măcar atât asupra celui mai ilustru scriitor antisemit de astăzi, că el nu este englez şi nici în englezeşte n'a scris!

H. Stewart Chamberlain trăieşte în mijlocul continentului nostru, la Viena şi la München, şi scrie numai în l. germană. Opera lui: *die Grundlagen des XIX-ten Iahrhunderts*, este biblia antisemitismului contimporan.

In chestia emigrării, propunerea făcută de Chamberlain prin *Noua Revistă Română* (no. 19 Vol. II) n'a fost într'un interview, ci într'un aprofundat studiu politic, care rămâne şi până acum cel mai interesant din câte s'au scris în sprijinul antisemitismului la noi. — *Verax* —

REVISTA REVISTELOR

Cei cari se învăţaseră să deschidă cu un fel de îngrijorare **Vieaţa Nouă**, din pricina darurilor suspecte pe cari muzele clandestine se obicinuiseră să ni le deà prin intermediul gratuit al acestei reviste, vor fi acum fără îndoială plăcut impresionaţi de poesia plină de semnificaţie a d-lui *Eugeniu Speranţia*. Deşi cu mijloace artistice relativ reduse, d-sa încearcă—trebuie să însemnăm: cu succes—sensibilizarea unei idei filosofice de cea mai neliniştitoare importanţă:

Iubito,...
...cel ce se 'nchină la tine
El insuş e idolul său
Trăind în afară de sine.

Şi relevăm acest amănunt simpatic al activităţii literare a d-lui Speranţia, cu atât mai bucuroşi, cu cât ne aducem aminte de încercările pretenţioase de... poeme filosofice, pe cari d-sa a avut odată imprudenţa să le publice.—

Regretăm tot de odată că nu putem spune aceleaşi lucruri bune despre restul producţiilor literare cari umplu paginile ultimului număr din această revistă; pentru că—ţinând seamă şi de justele aprecieri ce se fac asupra d-lui Lovinescu—nu putem să nu ne manifestăm simpatia noastră pentru principiile ei—teoretice—de artă cu orizonturi largi.

Când într'un număr dinspre vară — vara anului acesta chiar, d. *Al. Stamatiad* îşi publică în „Vieaţa Nouă" «parabola» sa: *Grădinarul*,— a fost ca un fior prin rândul celor aşa de puţini cari sunt veseli de o înviorare în poesia noastră. A fost însă şi ca o nedumerire, căci se găseau în acest minunat poem toate calităţile cu cari revista se deprinsese să ni le dea doar propăvăduite, şi nu găseam defel pâlpâirile fragede şi rudimentele improprii unei arte „nouă", pe cari poetul se deprinsese să ni le dea spre a fi citite... Să nu ne aşadar teamă de a o spune acum: acest mic capodoperă al d-lui Stamatiad e un semn al înviorării aşteptate...

Să-l felicităm apoi pe d. Stamatiad că n'a pregetat să ne fie dea pe neaşteptate această bucurie, tocmai pe aceleaşi pagini în cari i se proclamase într'o vreme declamaţia sa sforăitoare şi impudentă drept model de poesie „nouă". Şi cine ştie apoi dacă am mai fi avut dela d-sa „parabola" de astăzi, când ar fi ţinut cumva în samă laudele neprihănite ce i se aduceau atunci când, îmbrăcat parcă într'un pourpoint roş găsit prin recuzita anilor 1830, declama cu pathos poesie „nouă" ca aceasta:

Nimic nu mă 'nspăimântă, nimic nu mă răneşte:
Regină mi-este Arta, lovarăşe şi scut.

Cât pe aci să uităm s'o spunem că „Grădinarul" d-lui Al. Stamatiad, o recitim de astădată — şi e bine să o citească oricine — în nr. 43 din **Rampa**.

Cel mai strălucit dintre reprezintanţii actuali ai filosofiei franceze, *H. Bergson*, îşi publică în **Revue de Métaphysique et de Morale** conferinţa ţinută la Congresul de Filosofie din Bologna, asupra *Intuiţiunii filosofice*. E de sigur o impietate să încercăm a da o imagine foarte redusă, foarte îndepărtată, a cugetării marelui filosof; totuşi nu putem face altfel pentru a atrage atenţia asupra acestei cugetări.

Autorul începe prin a constata că adevăraţii filosofi nu

se mărginesc la o nouă sintetizare a afirmărilor aflate până la ei în filosofia secolului, ci ei au o nouă şi personală *imagine* a realităţii, care se extinde apoi în puţine concepte şi ajunge, prin desvoltare, la un sistem şi la o nouă sinteză a ideilor anterioare ; acea imagine, acea *direcţiune* de cugetare este fundamentală. Ea poate fi considerată sub aspectul ei negativ, ca inspirând autorului conştiinţa clară că ceia ce s'a spus până atunci nu este adevărul ; şi sub aspectul ei pozitiv, creator. Ca atare, ea nu e nici o sinteză făcută într'un moment din istoria filosofiei, nu e nici o unificare, o complectare şi o extindere a ideilor ştiinţifice dintr'o anumită epocă ; această din urmă operaţie este injurioasă pentru ştiinţă, căreia îi restrânge domeniul, păstrându-i totuşi metoda ; este inadequată pentru filosofie, căreia i se dă ca domeniu propriu probabilul sau numai posibilul în care ştiinţa nu poate pătrunde. Filosofia trebuie să treacă de metoda utilitaristă, cinematografică şi discontinuă a ştiinţei şi a simţului comun, cuprinsă şi mărginită în conceptele intelectului; ea trebue să pătrundă printr'un *act simplu* în însăşi intimitatea realităţii, să perceapă absoluta ei continuitate şi, lăsând cu totul la o parte interesele acţiunei, să privească lucrurile *sub specie durationis*. Astfel filosofia va insufla viaţă fantomelor ce ne înconjoară şi ne va verifica pe noi înşine. „Cu aplicaţiile ei, cari nu privesc de cât comoditatea existenţei, ştiinţa ne promite bună-starea, ori, cel mult, plăcerea ; dar filozofia ar putea să ne dea *la vraie joie.*"

Amintim celor ce vor să se ocupe mai de aproape de această problemă, că o discuţie amănunţită şi comprehensivă a intuiţiunei bergsoniene o face *Fouillé* în ultima sa operă *La pensée et les nouvelles écoles antiintellectualistes.*

La Revue de Paris de la 1 Decembrie publică interesantele note pe care *Gustave Flaubert* le-a luat în cursul călătoriei sale în Nordul Africei. *Au pays de Salambô* sunt însemnări fugare şi scurte despre oamenii şi mai ales despre peisagiul african, ce dovedesc încă odată câtă grije punea marele artist în documentarea operelor sale.—

Anatole France continuă romanul său din vremea Teroarei: *Les Dieux ont soif.* E şi aceasta o încercare de a da un colorit, o haină de roman ideilor asupra marei revoluţi cât şi asupra mişcărilor populare în general pe care le-a expus poetul-filosof, tot travestite, în opere anterioare. Aşteptăm sfârşitul romanului pentru a avea asupra-i o vedere totală şi a putea desprinde concepţia întreagă din fragmentele publicate succesiv.—Asupra epopeei *celor 100 zile*, dinspre apusul mărirei marelui Napoleon, *Loregny de Cavrieux* are sguduitoare amintiri personale.

MEMENTO

~~ Intr'un sat din Moldova, necunoscut, a murit acum câtăva vreme un poet, iarăşi necunoscut : *I. Puşcariu.* Cititorii revistelor literare şi-or fi reamintind poate de versurile lui publicate mai anii trecuţi prin *Viaţa Nouă, Falanga* şi aiurea. Erau triste versurile lui, ca şi viaţa lui sfârşită astăzi în tagma mohorâtă a călugăriei.

~~ In editura *Schleicher Frères* Paris, a apărut o carte foarte originală. Un scriitor, Deshumbert, istoriseşte viaţa lui Isus Christos sub formă de memorii scrise de Isus Christos însuşi. Memoriile acestea nu prea sunt creştineşti.

~~ Organul *„Deutsch-ung.-Korespondenz"* publică rezultatele recensământului populaţiunei ungare din 1910, cari au fost date publicităţii zilele aceste de către oficiul central-statistic din Budapesta. După această statistică oficială *numărul Românilor din Ungaria este la 1 Ian. 1911* de *trei milioane 66 mii 880 suflete*, ceeace înseamnă o creştere dela anul 1900 cu 268.304 suflete. Numărul total al populaţiunei Ungariei este de 18.304.715, dintre cari 8.816.597 Maghiari, 2.215.090 Germani, 498.819 Sârbi, 2.099.658 Slovaci, 436.605 Ruteni, 198.986 Croaţi, 932.593 Evrei şi 339.486 de alte neamuri.

~~ *La «Collège de France», Bergson,* va vorbi despre «Ideia evoluţiunei» ; *Croiset,* astăzi împreună cu fratele său dela Sorbona, cel dintâi între filologii clasici, va analiza „opera lui Euripide"; *Bédier,* elevul iubit al lui Gaston Paris şi fala romaniştilor, va avea ca temă „Les chansons de geste et les Romans de la Table ronde"; iar *Paul Leroy-Beaulieu,* economistul celebru, va face critica sistemelor de impozite şi a doctrinelor socialiste.

~~ E amuzant lucru să cunoşti *marile mistificări literare* pe cari le-a suferit lumea cultă a celor două veacuri din urmă. Găsim aci scriitori aprocrifi sau pastişeuri ca Chatterton, Caillot-Duval. enigmatica Clotide de Surville, ca Charles Nodier şi Prosper Mérimée care a înşelat o lume întreagă cu poemele sale... ilirice de o veridicitate, în ce priveşte coloritul lor local, surprinzătoare.— Cartea lui Thierry nu ajunge însă până în vremurile noastre, aşa că n'are dece să teme d. Cuza.

~~ *Autobiografia lui Stanley,* «Sfărâmătorul de stânci», Bula Matari, cum îl numeau indigenii din Africa,—a apărut într'un volum gros de 414 pag. şi cu o hartă, la Plon-Paris. După notele acestui jurnal, urmărim pe intrepidul explorator prin inima Africei Equatoriale, prin Sudan, pe apele Congului şi până în Africa de Sud, apoi asistăm la sfârşitul mişcător al vieţii sale rodnice. A fost o voinţă excepţională, omul acesta, înarmat aşa de bine pentru desăvârşirea unui plan care trebuia, în gândul lui, să dea Angliei imperiul continentului negru.

~~ Din evaluările Ministerului Industriei şi Comerţului rezultă că *produsele industriei noastre* s'au ridicat în timpul din urmă la peste *un sfert de miliard anual.*

~~ Franţa pierde tot mai mult pe tărâmul economic. Aşa, în anul acesta exportul său a scăzut cu 110 milioane faţă de anul trecut.—

~~ *Inelele lui Saturn,* care se credeau a fi o bandă circulară de lumină, azi, nişte experienţe par a demonstra că ele sunt datorite unei radieri electrice a planetei.

~~ Marelui chimist *Van't Hoff* i se ridică prin subscripţie un monument la Amsterdam. Admiratorii lui pot subscrie la redacţia Revistei Ştiinţifice „V. Adamachi" din Iaşi.

~~ *Populaţiunea Bulgariei* s'a urcat cu sfârşitul annlui 1910 la 4.329.108 locuitori, faţă de 3.154.375 din anul 1887 Creşterea este astfel de 1.223.833 locuitori în 23 de ani; ceeace reprezintă un spor de 21.7% în acest interval. De fapt creşterea populaţiunei creştine e şi mai mare de oarece în timpul acesta au emigrat din Bulgaria foarte mulţi Mahomedani.

~~ La o licitaţie din Paris s'au obţinut 610.000 franci pe biblioteca unui colecţionar pasionat. S'au plătit preţuri prodigioase ; aşa, pentru „Elogiul prostiei" de Erasmus (ed. 1751) cu 17 desene originale, s'au luat 21.000 fr. ; pentru un „Orlando furioso" (1773), 14.000 ; pentru un „Decamerone" al lui Boccaccio (ed. 1757) 12.000 franci.

~~ La Plon-Paris, a apărut romanul lui *André Beaunier: l'Homme qui a perdu son moi.* E povestea unui tânăr inventator din zilele noastre, care după ce renunţase la familie, la cămin, la tradiţiile cari i-au hrănit mintea, descoperă că ştiinţa impasibilă îşi are ţelul în ea însăşi şi că raţiunea omenească cea mai bine înarmată ajunge în cele din urmă să se supue cu duioşie unei femei de ispravă şi cu credinţă în cele sfinte.

~~ Prima bibliotecă pentru popor în Statele Unite din America a fost inaugurată la Filadelfia, în 1739, de către *Franklin.* Până la 1820, adică în timp de 99 ani, numărul lor a crescut doar cu 9 ! Astăzi însă sunt 15 mii biblioteci cu 91 milioane dc volume. Mai bogată între toate e cea din Boston, care are 27 sucursale în toate cartierele oraşului. Multe biblioteci din New-York şi Pittsburgh sunt abonate şi la *Noua Revistă Română.*

~~ Volumul din urmă al lui *Paul Bourget: L'envers du Décor,* demască fără milă tragediile misterioase pe cari le ascund fiinţele cele mai liniştite în aparenţă sau cu o faţadă din cele mai strălucite. Personagiile din toate dramele repezi ale acestui volum, luptă şi suferă şi poartă cum nu se poate mai bine, pecetia generaţiei noastre.

~~ Dela *Cassa Şcoalelor :*

Biblioteca pedagogică e deschisă Marţea, Mercurea şi Vinerea de la 8-12 a. m.; Joia şi Sâmbăta de la 3-6 p. m.

Biblioteca elevilor de curs secundar e deschisă în fie-care zi de lucru de la 2-6 p. m.

Muzeul pedagogic e deschis în fie-care zi de la 10-12 a. m.—